

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ԲԱՐՈՋՆԵՐ

Այսինպ կարգալու համար

Բ.
Տ Ե Ր Ս Կ

Մ. Ե. Բարխուդարեանց

ՂԱՂԱՐՉԵՐՈՍ

Տպարան Մայր Աթոռոյ Սրբոյ Էջմիածնի

1901

205: 28

F - 35

01 MAR 2013

5005 432 85

Дозволено Цензурою 13 Февр. 1901 г. г. Тифлисъ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՅՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Վանայք, հնազանդ լերուք արանց ձերոց, որպէս և վայել է ի Տէր: Ա՛րբ, սիրեցէ՛ք զկանայս ձեր և մի՛ դառնացուցէք զնոսա: Որդի՛ք, հնազանդ լերուք ծնողաց ձերոց յամենայնի, զի այն է հաճոյ առաջի Տեառն: Հա՛րբ, մի՛ զայրացուցանէք զորդիս ձեր, զի մի՛ տրտմեցին: Ծառայք, հնազանդ լերուք տէրանց ձերոց յամենայնի, մի՛ առ ականէ ծառայութեամբ՝ իբրև մարդահաճոյք, այլ միամտութեամբ սրտի երկնչել ի Տեառնէ» (Վող. Գ. 18—22 և Եփ. Զ. 1—10):

Պօղոս Սրբազան առաքեալն որև է տան մէջ սեր, խաղաղութիւն, միաբանութիւն և քաղցր կենակցութիւն յարտե ամրապնդելու նպատակաւ, որոշ որոշ սահմանում է դերդաստանի բոլոր անդամոց պարտք և իրաւունք: Պարտքով և իրաւունքով կապուած են կիսն՝ մարդոյ հետ, մարդն՝ կնոջ հետ, ծնողներն՝ զաւակաց հետ և զաւակներն՝ ծնողաց հետ. ծառաներն իւրեանց տէրանց հետ

և տէրերն ծառաների հետ: Պարտուց և իրաւանց անթերի կատարելովն միայն կարելի է թաղաւորեցնել զերդաստանների մէջ համերաշխութիւն, միութիւն և սիրով համեմեալ կենցաղավարութիւն: Ընդհակառակն՝ ուր որ ճշտիւ չեն կատարուում պարտքերն և իրաւունքներն, տեղի են ունենում խեթ և ատելութիւն, քայքայուում են սիրոյ և միաբանութեան կապերն, տիրում է խռովութիւն և բաժանումն, և Աստուծոյ օրհնած տունն դառնում է տուն ցաւոց և տուն դառն կեանացութեանց: Որպէս զի կարողանանք լաւ հասկացնել իւրաքանչիւրի պարտքը և իրաւունքը այս պատճառաւ խօսենք ամեն մէկի վերայ առանձին առանձին:

Ա. Կանայք, հնազանդ եղէք յեր ճարտոյ, ինչպէս և վայել է Տիրոջձով—Քրիստոսի:— Կնոջ և մարդոյ պարտուց և իրաւանց մասին արդէն խօսած ենք մեր Դ. քարոզի մէջ, վասն որոյ այս տեղ համառօտ կը խօսենք: Հայաստանեաց առաքելական և Ս. Եկեղեցին՝ պսակազրութեան ժամանակ հարսեց նախ հարցմամբ ստանում է «Տիպլն է մահ հնազանդ եմ» ազատօրէն ուրիշ և ապա պսակում և միաւորում իրարու հետ: Նմանապէս պահանջում է Եկեղեցին և փեսայից սոյն երաշխաւորութիւնը «Տիպլն է մահ պէր եմ» ամեն ձախորդ հան-

դամանքներում ևս և ապա օրհնում է պատկը: Կանայք իւրեանց մարդոց հնազանդելով ոչինչ չեն կորսնցնում, այլ ընդհակառակն կատարում են իւրեանց հրապարակական արած ուխտը, կատարում են Աստուծոյ հրամանը—«Կանայք՝ հնազանդ եղէք յեր ճարտոյ՝ Քրիստոսով», և այսպիսով թաղաւորեցնում տան մէջ խաղաղութիւն, անքակտելի սէր, վստահելի համերաշխութիւն, օրինակելի տիրար և սրբացեալ կենցաղավարութիւն: Աւերջապէս կանայք պարտաւոր են մինչև ի մահ հնազանդ և հասարակութիւն լինել իւրեանց մարդոց և իրաւունք ունին պահանջել իւրեանց մարդիկներից վերջէն ծայր հասարակութիւն ամուսնութեան սուրբ ուխտին և անխախտ հասարակութիւն: Մարդիկ պարտաւոր են սուր նուաճար վարուել իւրեանց կողակիցների հետ՝ ինչպէս լծակիցներէ հետ, զեղոյաբար կենցաղավարել նոցա հետ, «ինչպէս պիտի անօրիններէ հետ», իրրև բարի օրինակ իւրեանց զուակաց, և իրաւունք ունին պահանջել իւրեանց կիներից վերջէն ծայր հասարակութիւն, քրիստոսութիւն, քրիստոսութիւն, համարակութիւն և արմի վարք և բարք: «Մարդիկ խոհմութեամբ բնակելու են իւրեանց կանանց հետ, ինչպէս տկար անօթի՝ պատիւ անելու կանանց» (Ս. Պետ. Գ. 7): «Իւրաքանչիւր ոք իւր կինը

այնպէս սիրելու է՝ ինչպէս իւր անձը» (Եփ. Ե. 33): «Կիներն իւրեանց մարդոց հնազանդ լինելու են ինչպէս Աստուծոյ» • «Կիներն պէտք է վախենան իւրեանց մարդիկներէց» (Եփ. Ե. 22 և 23): «Որովհետեւ կնոջ գլուխըն մարդն է, ինչպէս և եկեղեցու գլուխն է Քրիստոս» (Եփ. Ե. 23): «Թող զգաստացնեն հարսները, որ լինին սիրող իւրեանց փեսաները, երախաները, լինին անարատ և հնազանդ իւրեանց մարդոց»: «Աստուծոյ յատուկ պարգևն է համեստ կինն» (Սիր. ԻԶ. 17): «Շնորհքների շնորհքն է ամօթխած (պարկեշտ) կինն» (Նոյն 22): «Ժրգլուկ կինն (մի թանկագին) պսակ է իւր մարդոյ համար» (Ս.ռ.ակ. ԺԲ. 4): «Իմաստուն կանայք շինեցին տներ. իսկ անզգամ (կանայք) կործանեցին իւրեանց ձեռքով» (Ս.ռ. ԺԳ. 1): «Շնորհակալ կինն (իւր մարդից շնորհակալ եղող) բարձրացնում է իւր մարդոյ փառքը» (Ս.ռ. ԺՍ. 16): Համեստ, ազնիւ և պարկեշտ տիկիներն երկարացնում են իւրեանց մարդոց կեանքը, իսկ անազնիւ, անհամեստ և անպարկեշտ տիկնայք կարճացնում են իւրեանց մարդոց կեանքի թելը և բարոյսպէս սպանում: Վերջապէս կանանց և մարդոց ազնիւ կենցաղավարութիւնն, համբաւ լին կենակցութիւնն, սէրն ու խաղաղու-

թիւնն, պարկեշտութիւնն ու ազնուութիւնն, սրբասէր կեանքն ու նիստ ու կացն կարող են լինել իւրեանց որդւոց և թոռանց, օրիորդաց և հարանց համար կենդանի քարոզ, ազդու խրատ, պատկառելի պատկեր, օրինակելի տիպ և ընտիր վարուց և բարուց տիպար: Ընդհակառակն արանց և կանանց անազնիւ կենցաղավարութիւնն, խռովխեթ կենակցութիւնն, ատելութիւնն ու արհամարհութիւնն, անպարկեշտութիւնն ու անազնուութիւնն, անսրբասէր կեանք և անվայել նիստն ու կացն կարող են ամենավատ ազդեցութիւն անել իւրեանց ստորագրելոց վերայ և աւելի չարագոյն օրինակների պատճառ դառնալ: Ահաւասիկ սորա համար է որ Ս. Գիբբն պատուիրում է. Կանայ՝ հնազանդ եղէ՛ք յեր մարդոց՝ ինչպէս Աստուծոյ. «Ա՛րք, սիրեցէ՛ք զկանայս յեր էքրև զանոն յեր»: Բաց յայսցանէ մեր Փրկիչ Յիսուս Քրիստոսի վերջին կտակն է. «Պատուիրանն նոր տամ ձեզ, զի սիրելիք զմիմեանս, որպէս սիրեցի ես զձեզ, զի դուք սիրես՛ք զմիմեանս» (Յով. ԺԳ. 34):

Բ. «Որքէ՛ք, հնազանդ լըրո՛ւք թնուայ յերոց, յանուայնի՛ զէ այն է հաճոյ արա՛լէ Տեառն»: Մարդիկ ունին շատ հոգևոր ծնողներ, առաջինն է Հայր Աստուծո՛ւք՝ «Հայր մեր՝ որ

յերկինս ես», երկրորդ՝ մեր հոգևոր հայրերն ինչպէս են կաթուղիկոս, եպիսկոպոս, վարդապետ, քահանայ, կնքահայր, վարժապետ և վարդապետ (արուեստաւոր աշակերտաց նկատմամբ) և հոգևոր ծնող մայր—Ս. աստուծոց անկողնէն ամեն զաւակաց ամենամօտ և ամենամեծ Երասխարհայն են իւրեանց հայրերն և մայրերն: Փոխադարձ պարբեր և Երասխարհայն կան նաև որդւոց և ծնողաց մէջ:

Ոչ մի առարկայ այնքան քաղցր և թանկազին չէ ծնողաց համար՝ ինչպէս զաւակներն: Չաւակաց—պղպայ և աղքի՛ սիրոյն հետ չեն կարող համեմատուիլ ոչ արծաթ, ոչ ոսկի, ոչ հարստութիւն, ոչ կաշուածք և ոչ ամենաթանկազին ակունք, որոց ամենից էլ դերպանց են զաւակներն թէ՛ արական լինին և թէ՛ իգական: Քանի՛ քաղցր է որդի, որդե՛ս, պատանիս բառերն: Թէպէտ ծնողական սէրն հասարակ է և անբաններին, այս է անասուններն և թռչուններն էլ սիրում են իւրեանց ձագերը, և որոց վերայ ունին ծնողական գոթ, ինամբ, հոգատարութիւն և սնուցանելու յատուկ սէր, սակայն անհուն տարբերութիւն կայ բանական մարդոյ և անբան կենդանեաց ծննդեան, սննդեան և մեծացնելու մէջ: Չորքոտանի անասնոց ձագերն ծնա-

ծին պէս իսկոյն կանդնում են ծծում իւրեանց մօր կաթը և մի տարուց յետոյ կամ վեց ամսից յետոյ՝ այլ ևս կարօտութիւն կամ պէտք չունին իւրեանց մօրց: Նմանապէս թռչնոց ձագերին կերակրում են իւրեանց մայրերն համարեա՛ թէ 1—2 ամիս, և այնուհետև ապրում են ձագերն ինքնազուխ: Բայց մարդն այսպէս չէ ամենեւին, այլ չափազանց դժուար է մարդոց ծնունդն, դժուար պահելն, դժուար մեծացնելն, դժուար կերակրելն, դժուար դաստիարակելն, կրթելն և ազնուացնելն թողում ասել միւս հոգևոր և մարմնաւոր ծանր պէտքերը: Սուրբ Գրքն, ի նկատի ունենալով ծնողաց և դաստիարակաց բարմադիմի երախտիքները, պատուիրում է ասելով. Որդե՛ս, հնապանդ եղէ՛տ յեր ծնողաց ասեն բանի մէջ, որովհետև շատ հաճելի է Աստուծոց աստղ հնապանդութիւնն:

Հին Օրինաց մէջ Աստուած պատուիրած էր Մոյսէսի ձեռքով Ե. պատուիրանում. «Պատուիր քո հայրը և մայրը, որ քեզ համար բարի լինի և դու երկար ապրես» (Նլք. Ի. 12 և Բ. Օր. Ե. 13): Աստուծոյ ինչպէս բոլոր օրէնքներն, նոյնպէս այս պատուէրն հիմնուած է խղճմտանքի—բնութեան—օրինաց վերայ, թէ՛ հոգևոր և թէ՛ մարմնաւոր որդիք շատ երախտապարտ

են իւրեանց հոգեւոր և մարմնաւոր ծնողաց: Աւանդութեամբ ասում են, երբ արագել թռչունի մայրն պառաւում է և մնում բնի մէջ նստած, ձագերն մեծ խնամք են տանում իւրեանց մօր, կերակրում և պահպանում:

Նմանապէս ասում են ըստ աւանդութեան, որ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչն իւր ծնողաց անչափ երախտեայ պրծնելու համար՝ լռեալ գնացել է Երուսաղէմ:

Ս. Գրքի ներշնչեալ գրողներն առհասարակ պատուիրում են որդւոց հնազանդ լինել ծնողաց և յարգել ու մխիթարած պահել մինչև նոցա մահն: Ահաւասիկ.

«Քո բոլոր զօրութիւնից փառաւորի՛ր քո հայրը և մի՛ մոռանար քո մօր ցաւերը (երկունք)»: «Իւրաքանչիւրդ պէտք է փախնաք ձեր հօրից և մօրից» (Ղևտաց. ժ. 3):

«Որդեակ, պահպանի՛ր քո հօր օրէնքները և մի՛ մերժեր քո մօր խրատները» (Առակ. 2. 20):

«Լսի՛ր, որդեակ, քո հօր, որ քեզ ծնաւ և մի՛ արհամարհեր քո մօր պառաւութիւնը» (Ի. Գ. 22):

«Լսի՛ր, որդեակ, քո հօր խրատին և մի՛ մերժեր քո մօր պատուէրները, որ քո գլուխըն ընդունի շնորհաց պսակ» (Առ. Ա, 8—9):

«Որդեակ, օգնական եղի՛ր քո հօր ծերութեան և մի՛ տրամեցնի՛ր գնա» (Սիր. Գ. 14):

«Սորազէս որդին հնազանդ է իւր հօր, անհնազանդ որդին կը կորչի» (Առ. ժ. 1):

Սուրբ Գիրքն՝ իւրեանց ծնողները պատուող զաւակաց համար նշանակած է երկար կեանք, օրհնութիւն, գովոյթիւն և ամեն տեսակ հոգեւոր և մարմնաւոր բարիք: Իսկ ծնողները արհամարհող և անպատուող և անխնամ թողնող զաւակաց համար՝ սահմանած է ամօթ, նախապիտ, անէծք, կոչանալ և ուղանալ: Օրինակ.

«Պատուեա՛ զհայր քո և զմայր, զի բարելինիցի քեզ և երկայնակեաց լինիցիս ի վերայ երկրի»:

«Որդիք, հնազանդ լերուք ծնողաց ձերոց ի Տէր, զի այն է արժան»:

«Հօր օրհնութիւնն հաստատում է որդւոց տունը և մօր անէծքն քանդում է տան հիմունքը» (Սիր. Գ. 11):

«Որդի՛ որ անարդէ զհայր և մերժէ զմայր՝ ամօթ կրէ և նախատ լիցի» (Առ. ժ. 26):

«Իմաստուն որդին ուրախացնում է իւր հայրը. անմիտ որդին արհամարհում է իւր մայրը» (Առ. ժ. 20):

«Անղգամն անգոսնում է (պախարակում է) իւր հօր խրատը» (Առ. ժ. 5):

«Անիճեալ լինի իւր հայրը և մայրը արհամարհողն» (Բ. Յր. Ի. 16):

«Ավ որ հայհոյում է իւր հայրը՝ կը խաւարի (կանցնի) նորա լոյսն և նորա աչաց բերքն խաւար կը տեսնեն» (Ա.Ո. Ի. 20):

«Այն աչքը որ արհամարհում է իւր հայրը և անարգում է իւր մօր պառաւուրթիւնը, կը խլեն (աչքը դուրս կը հանեն) ձորերի ագռաւներն և գէշ գէշ կը պատառեն նոյն աչքերը արժիւնների ձագերն» (Ա.Ո. Լ. 17):

Երբ զաւակներն մեծանում են և լինում տղամարդ, նոցա հայրերն և մայրերն ծերանալով և պառաւելով կործես թէ նորից հարկաւոր են աւելի հագի, ինձմէ և պահպանութիւն:

Նոյն իսկ օրէնքներ զնոյ Յիսուս Քրիստոս Աստուածն անդամ, որոհեաւ մարդ եղած էր մեզ նման, ամեն կերպով խոնարհ և հնազանդ էր իւր մարմնաւոր ծնողաց, ինչպէս վկայում է Գուկաս աւետարանիչն (Բ. 51):

Գ. Արև է ամս մէջ հարկաւ զանուում են և հարսներ, որ կարգուած են անդամոց թուոյն մէջ: Թէ արական և թէ իգական զաւակներ ամուսնանալուց յետոյ ունենում են երկու հայր և երկու մայր, շատ եղբայրներ և շատ քոյրեր: Օրինակի համար պատկուող երիտասարդների համար հայրեր են իւր քննչն

և աներն, եղբայրներ և իւրեանց հարազատ եղբայրներն և իւրեանց հարսի եղբայրներն, իւրեանց քոյրերն և կնոջ քոյրերն, իւրեանց ծնող մայրերն և իւրեանց հարսների մայրերն: Այսպէս են և հարսանց համար: Հարսներն պարտական են իւրեանց հայր համարել իւրեանց պապրանները (սկեսրայր), մայր՝ իւրեանց պէտքերը, եղբայրներ՝ իւրեանց պապերը, քոյրեր՝ իւրեանց պապիկները և պապերը (իւրեանց մարդոց քոյրերն): Եւ որովհետեւ սոքա ամենքն համարուում են գերդաստանի անդամներ, ուրեմն նոյնպէս պարտաւ և իրարմով կապուած են միմեանց հետ: Հետեւապէս ամենքն ևս պարտաւոր են մեծ զգուշութեամբ կատարել իւրեանց պարտաւորութիւնները, որպէս զի իւրեանց բնակարաններում թագաւորէ սէր, խաղաղութիւն, պէտքեր և քաղցրագոյն կենակցութիւն:

Բացի վերևի զրաճներից գերդաստանի մեջ գտնուում են նաև պապ և պապ, որ աների բուն նահապետներն են, որ աների շէնքն ու շնորհքն են, համն ու հոտն են, աղն ու վայելչութիւնն են: Այս պատկերն ու տատերն են աների հիմնադիրն, դատաւոր աշխատաւորներն, բաղմամեայ փորձառու մըշակներն և գերդաստանների բուն արմատներն են: Տների միջի բոլոր անդամներն, այս է

որդիքն, հարսներն, թոռներն և ծոռներն աշխատելու են, որ ժառանգեն ծնողաց օրհնութիւնը և բնաւ պատճառ չտան, որ չանիծուին մեծերից. քանզի մեծերի օրհնութիւնն կանաչեցնում է չոր քարը, իսկ անէծքը չորացնում է կանաչը: Վերջապէս օրհնածն օրհնած է և անիծածն՝ անիծած: Նոյի փոքր որդի Քամն իւր անվայել արարմանց պատճառաւ անիծուեցաւ իւր հօրից, և այդ անէծքն ժառանգաբար տարածուեցաւ շատ պորտերի վերայ որդւոց որդի և թոռանց թոռն, ինչպէս հաստատում է ինքն Աստուած՝ ասելով. «Ես եմ՝ քո Տէր Աստուածն՝ նախանձոտ Աստուած, որ հատուցանում եմ հայրերի մեղքերը որդւոց՝ մինչև ինձ ատելի երեք և չորս սերունդ, և ողորմութիւն եմ անում իմ սիրելիներին մինչև հազար սերունդ» (Ելք. Ի. 5-6):

Եւ ահա այսպէս Նոյի անէծքն սերնդից սերունդ թափանցելով Քամի ցեղի վերայ, որը ջնջուեցաւ Մովսէս մարգարէի և Յեսու Նաւեայի ձեռնով. այս, մեծաւ մասամբ ջնջուեցաւ Քամի ցեղն անէծքով: Այս մեզ համար խիստ մեծ խրատ է և բաւական՝ մեզ զգուշացնելու:

Ընդհակառակն Աեմն օրհնուեցաւ իւր հայր Նոյից իւր ծնողասէր գործով: Այս օրհնութիւնն սերնդից սերունդ թափանցե-

լով հասաւ Աբրահամ, Աբրահամից Իսահակ, որից՝ Յակովբ, որից՝ Յուդայ, Դաւիթ, որի սերնդից ծնաւ Փրկիչն Յիսուս: Ահա օրհնութեան պտուղն: «Սովն եկաւ (Յուդայի) երկիրն. Բեթղեհէմից Եղիմէլեք անուն մի մարդ իւր Նոոմի կնոջ և իւր որդւոց հետ գնաց Մովաբու ազարակն: Այնտեղ մեռաւ Եղիմէլեք. Նոոմի իւր երկու որդւոց համար երկու հարս առաւ Մովաբացի աղջիկներից: Մեռան և իւր երկու որդիքն. Նոոմին դարձաւ իւր քաղաքն Բեթղեհէմ, իւր հետ գնացին և իւր հարսներն Արփա և Հուլթ: Նոոմին ասում է իւր երկու հարսներին. «Գնացէք դարձեք ձեր հայրերի աներն . . .»: Արփան դարձաւ իւր հօր տունն, իսկ Հուլթ չդարձաւ, այլ ստաց. Քեզ միայնակ չեմ թողուր, ուր որ կը գնաս, ես էլ կը գամ, քո ժողովուրդն կը լինի իմ ժողովուրդ և քո Աստուածն՝ իմ Աստուած» (Հուլթ. Ա. Գ.): Հուլթն օրովհետև չուղեց իւր սգաւոր և սրտմոլթեամբ լցուած սկեսուրը միայնակ թողուլ, այլ բաժանուեցաւ իւր բոլոր ազգականներից և հայրենիքից՝ իւր պառաւ սկեսուրը մխիթարելու նպատակաւ, Հուլթի այս բարի արարմունքն այնքան հաճելի եղաւ Աստուծոյ, մինչև անգամ Քրիստոսի ազգաբառնութեան մէջ լ առնուեցաւ և Հուլթի ա-

նունն, որի Ովբէթ որդին է Գաւիթ մարգարէի պապն:

Մի հարսն, ձանձրանալով իւր զառաձեալ պատրուէին ծառայելուց և պահպանելուց, ասում է իւր մարդոյն. «Այլ ևս չեմ կարող պահպանել քո հայրը՝ զիւր կողովի մէջ և տա՛ր այս ինչ անուն քարայրի (մաղարա) մէջ և ասա. «Հայր իմ, ահա քեզ համար հաց, ջուր և կերակուր և անկողին, ապրի՛ր այս տեղ, քեզ համար ինչ որ հարկաւոր է, ես կը բերեմ օրէջօր»:— Պատասխանում է հայրն որդուն. «Բարի է, բոյի՛դ մատաղ, դէ կողովը տա՛ր, քեզ հարկաւոր կը լինի»: Իսկոյն զգաստանում է որդին և լալով ասում. «Հայր իմ, անիծում ես զիս այդ թեղ հարհաւոր կըլնի խօսքով, այսինքն ինչպէս ես քեզ այդ կողովով բերի այստեղ, այդ խակ կողովով իմ որդին էլ զիս կը բերէ և կը թողու այս տեղ, կամենում էք այս անէծքը տալ ինձ»: Որդին, սաստիկ զղջացած, հայրը յետ է բերում տուն և մինչև մահը լաւ պահպանում: Սորա համար է ասում Սողոմոն. «Սակ ծերոց՝ որդիք որդւոց, պարծանք որդւոց՝ հարք իւրեանց» (Ս.Ո. Ժ. 6): «Հաճեցայ բնակիլ առիւծի և վիշապի հետ, քան թէ բնակիլ չար կնոջ հետ» (Սիր. ԻԵ. 23): Թող չհարսն օրինակ լինի բոլոր հայ հարսների

1007
31821

համար, թող Հռութի պնդանիւնն, Բարսեղանն, Կէսարայիւրիւնն և հնազանդանիւնն աստուածահաճոյ առաքինութեանց ուղեցոյց լինի ամեն հայազգի հարսների համար:

Գ. «Հայրե՛ր՝ մի՛ պայրացնէ՛ք յեւ որդիները՝ այլ կըլնեցնէ՛ք յեւ որդիները Աստուծոյ խրատներով և օրէնքները ուսուցանելով» (Եփ. Զ. 4): Հայրերն և մայրերն փոխադարձ պարսքով կապուած են իւրեանց զաւակաց հետ: Քանի քաղցր, քանի սրտաշարժ և քանի զբաւիչ են հայր և մայր անուններն, որք մագնիսական զօրութեամբ իրենց են քաշում զաւակաց որդիքը: Նորա աւելի լաւ կը հասկանան այս զօրութիւնը, որք վայելած են հայրերի և մայրերի քաղցրագոյն և անփոխարինելի շնորհքները: Հայրերն և մայրերն իւրեանց զաւակաց համար, բացի բնական և ֆիզիքական մարմնաւոր — ինամքները և պէտքերը հոգալուց, պարտաւոր են մեծ հոգ և ինամք տանել և իւրեանց զաւակաց Բարոյական, կրօնական և աստուածաշուքական կրթութեանց համար, որպէս վկայում է Ս. Գիրքն պատուիրելով. «Կըլնեցնէ՛ք յեւ որդիները Աստուծոյ խրատներով, օրէնքներով և պատուիրաններով»: Մարդն բոլոր կենդանեաց պապին է և նոցանից ասրբերուում է Բանական հոգով: Ամեն

նակարեւոր է ուսմամբ և կրթութեամբ դաս-
տիարակել մարդը և դերադանցել նորա Բանա-
կան-Նիւնը, կատարելագործել աստուածային
և ընկերական կրթութեամբ նորա հոգին, աղ-
նուացնել «Խրոջ» և մշակել Բարոյ, որպէս զի
Աստուծոյ պատկեր մարդն փայլի հասարա-
կութեան մէջ, եկեղեցու մէջ և մարդկու-
թեան մէջ: Եթէ ծնողներն կամենում են
նախանձելի զաւակներ թողուլ աշխարհի մէջ,
պարտաւոր են տանել ամեն հոգ, խնամք և
հարկ եղած պէտքերը և ըստ օրինի կրթել
տայ իւրեանց արական և իգական զաւակնե-
րը: Գերդաստանի ծոցում մատակարարած
դաստիարակութիւնն, այս է հօր և մօր
տուած կրթութիւնն, շատ և շատ մեծ նշա-
նակութիւն ունի թէ՛ տղայ և թէ՛ աղջիկ զա-
ւակաց համար ապագայում: Ծնողաց բարի
վարքն ու բարքն, առաքինի նիսան ու
կացն, ջերմեռանդութիւնն ու աստուածպաշ-
տութիւնն, խաղաղասիրութիւնն ու քաղա-
քափարութիւնն, ազնուութիւնն ու համես-
տութիւնն կենդանի Բարոյ և ազրո- իրար են
զաւակաց բարոյական և նիւթական կրթու-
թեան համար: Սուրբն Օգոստինոս ասում է,
որ իւր աստուածապաշտութիւնը և ազնուու-
թիւնը պարտական է իւր սիրելի մօր դաս-
տիարակութեան: Սուրբ Լուսաւորչի աստուած-

պաշտ-Նիւնը և հայրապետական շնորհները
պարտաւոր ենք իւր զայեակ և դաստիարակ
տիկին Սուրբային: Վերջապէս փորձն հաստա-
տում է, որ ամեն ընտիր հայրապետներն, վարկ
Ժապետներն, մարտիրոսներն, նահատակներն
և սուրբերն դաստիարակուած են իւրեանց
ծնողաց զրկում: Ահա այսպէս անասհման
ազգեցութիւն ունին մայրական դաստիարա-
կութիւնն և կրթիչ սերն:

Հարկ է յայտնել նաև թէ ծնողաց վատ
և անբարի վարքն ու բարքն, անհամեստ նիսան
ու կացն, խռովայոյզ կեանքն ու կենցաղափա-
րութիւնն և անբարոյական կենակցութիւնն
ու ապրուստն ունին վարակել փոխարքո-Նիւն
իւրեանց զաւակաց նկատմամբ: Փոքրահասակ
զաւակաց ուղեղներն կը նմանին կակուղ կըն-
քամովի որք իսկոյն վեր են առնում ծնո-
ղաց արտաքին տպաւորութիւններն թէ՛ բարի
և թէ՛ չար, թէ՛ առաքինութիւն և թէ՛ մո-
լութիւն: Ինչպէս խոր արմատ են ձգում
զաւակաց սրտերում՝ ծնողաց ազնիւ վարքն
և բարքն և տալիս աղէ- վարոյ և Բարոյ
պարո-ղներ, նմանապէս խոր արմատ են ձգում
զաւակաց սրտերում ծնողաց անազնիւ և
անառակ վարքն և բարքն և տալիս անաղէ-
և անառակ վարոյ և Բարոյ պառնդներ:

Ծնողներն խիստ զգուշանալու են որ

իւրեանց որդիքն շամուսնանան օտարազգի և վատազգի օրիորդների հետ. որովհետև օտարազգին անշուշտ օտար է, օտար—տարբեր—քննորոշելամբ, տարբեր սովորութեամբ և տարբեր ճաշակով: Այս է պատճառն որ ասում էր Արեւիկան իւր Նասահակ ամուսնոյն. « . . ձանձրացեալ է անձն իմ ի դատերաց որդւոց Քետայ, եթէ առնուցու Յակովբ կին ի դատերաց անախ Քետայ, ի դատերաց երկրիս այսորիկ, և ընդէր իցէ ինձ կեալ » (Մնն. Իկ. 46): Անհերքելի փաստերն ապացուցանում են, որ օտարազգի հարսներն արհամարհում են իւրեանց սկեսուրները և սկեսրայրերը, տագերներ և տագրակիները և տների մէջ ձգում բաժանում և խռովութիւն, և անբախտութիւն, և թշուառութիւն: Իմաստուն Սողոմոն կործանուեցաւ իւր օտարազգի կանանց ձեռքով:

Մնողներն շատ զգուշանալու են, որ չափ և սահման պահպանեն ոտքերու, խոսքի և հագնելու մէջ, որպէս զի իւրեանց որդիքն, հարսներն, օրիորդներն և թուներն ևս վարժուին վայելուչ չափի և սահմանի. որպէս զի իւրեանց մեծերից շտովորեն էջջիտութեամբ անմարտութեամբ և շայտութեամբ, այլ սովորեն չափաօրոշութեամբ, ճարտութեամբ և համբարութեամբ: Փոքրութիւնից արմատացած ունակութիւնը մինչև գերեզման

մարդ չէ կարողանում հեռացնել իրանից թէ՛ առաքինութիւն լինի և թէ՛ մոլութիւն, ինչպէս ասում է առածն. « Փոքրութիւնից մտածախարճ՝ հոգուն հետ կրթածանուի մարմնից »:

Մնողներն միշտ զգաստ և արթուն լինելու են, որ իւրեանց որդիքն, հարսներն և աղջիկներն ընկեր չլինին, նիստ ու կաց չունենան վատ, անբարոյական և անառակ մարդոց, կանանց, հարսանց և օրիորդաց հետ: Որովհետև վաղ օրինակներն և վաղ գործերն խոլերայի նման խկոյն վարակում, պրշկում և ապականում են մարդը. վասն զի մի վաղ օրինակն հազար փատ խօսքից աւելի ազդեցութիւն ունի մարդոց վերայ:

Ե. « Մասամբն, հնազանդ եղև յեր մարմնս որդիքն յեր սրբերն երկնայաշունչեամբ, որդութեամբ և մարմնութեամբ ինչպէս և Քրիստոսի . . . »:

Սրբազան առաքեալն այս տեղ որոշում է և ծառաների ու աղախիներն պարաաւորութիւնները, որպէս զի ամեն տան մէջ—ծառայ և աղախին եղած աներում—թաղաւորէ խաղաղութիւն: Աւր խաղաղութիւն կայ, այն տեղ է և Աստուած. վասն զի Աստուած ոչ եթէ խռովութեան Աստուած է, այլ խաղաղութեան Աստուած:

Ծառաներն և աղախիններն իրաւունք չունին ասել. «Աստուած» զիս ի՛նչու ծառայ և աղախին ստեղծած ես: «Իսկ դու ո՞վ ես, մարդ, որ պատասխանի տաս Աստուծոյ, մի՞թէ ասիցէ՞ ստեղծուածն ցատեղծիչն՝ թէ ընդէ՞ր այդպէս արարեր» (Հռ. Թ. 21): Այլ պէտք է որ միշտ հնազանդ լինին իւրեանց տէրերին և տիկիներին. պէտք է որ իրենք զիրենք համարեն տան անդամներից մին և իւրեանց տէրերի և տիկիների ծառայութիւնները Աստուծոյ ծառայութիւն: Ծառաներն և աղախիններն պարտաւոր են վերջին ծայր հաւատարիմ լինիլ իւրեանց տէրերի սան, ապրանքներին, անասուններին, նիւթական և բարոյական ունեցածներին, անուններին, պատիւներին, պարտաւոր են ամենայն զուշուութեամբ և սրբութեամբ ծառայել. ծառայել ոչ ակամայից, ո՛չ կեղծաւորութեամբ, ո՛չ ի ցոյցս մարդկան, այլ ծառայել սիրով և հաճութեամբ, ջերմեռանդութեամբ և անձնուիրութեամբ՝ ինչպէս Աստուծոյ ծառայութիւն և ոչ իբրև մարդոյ ծառայութիւն: Ծառաներն և աղախիններն, ինչ որ գործում են, պարտաւոր են աստուածափախ երկիւղածութեամբ գործել, որովհետև բացի իւրեանց նիւթական վարձքից, որ ստանում են իւրեանց տէրերից և տիկիներից, ստանալու են իւ-

րեանց ծառայութեան հասոցս—նր Աստուծուց. ըստ որում ծառայում են Քրիստոսին: Հասոցս—ն կախուած կը լինի իւրեանց ծառայութեան պետակց—եթէ լաւ կը ծառայեն, լաւ վարձք կը ստանան Քրիստոսից, իսկ եթէ վատ կը ծառայեն, պատիժ կը ստանան. որովհետև արդար է Տէրն և արդարութեամբ հատուցանում է ամեն մէկին իւր գործերի համեմատ:

Հայրենիք չունին աստուծոս—նր, հասոցս—նր, համբերոս—նր, համեստոս—նր և ճշմարտոս—նր: Ամեն հետամուտ եղողներն կարող են իւրացնել այդ բարձր առաքինութիւնները թէ՛ հարուստ և թէ՛ աղքատ, թէ՛ ծառայ թէ՛ տէր: Ամեն ազգի մէջ, ամեն տեղ միշտ սիրելի եղած են այն ծառաներն և աղախիններն, որք ունեցած են ազնիւ, հասարակ, համբերող, համեստ և ճշմարտակեր բնաւորութիւն: Երանի՛ այն ծառաներին և աղախիններին, որք ունին և ջանք են անում ունենալ այդ զերազանց յատկութիւնները: Աւելի լաւ է զարդարուիլ և հարստանալ այդ առաքինութիւններով, քան թէ ամենաթանկագին աղուներն երով, ոսկեով և արծաթով, որովհետև վերջիններս կարելի է դողանալ, կորցնել, բայց այդ առաքինութիւնները անկարելի է դողանալ, կորոպտել և խլել մարդոց սրտերից:

Ամեն ազգի մէջ և ամեն տեղ արեւելի, դարեւելի և արհամարհելի եղած են անապիւն, անհամարարիմ, անհամբեր, անհամբար, սարսուռ, բարեբնայ, գոյլ բարեատուլ թոյլ և անպարկէշք ծառաներն և աղախիններն: Վայ այսպիսի ծառաներին և աղախիններին, վասն զի աշխարհիս մէջ ամենաթշուառ արարածներն են և մարդկութեան ամենից աղքատ մարդիկն, և միանգամայն ատելի ինչպէս իւրեանց տէրերին, նոյնպէս և Աստուծոյ: Փրկիչն վերջին օրում վարձատրութեան ժամանակ ասելու է հաւատարիմ և ազնիւ ծառաներին և ւղախիններին. «Ազնիւ ծառայ, բարի և հաւատարիմ, որովհետեւ անտրտունջ կատարեցիր քո պարտաւորութիւնները ամենայն հաւատարմութեամբ, մտիր քո Տիրոջ ուրախութեան մէջ»:

«Ծառաներ, ամեն պարագայում հնազանդ եղէք ձեր տէրերին երկիւղածութեամբ, ոչ միայն բարի և հեղ տէրերին՝ այլ և կամակորներին» (Ա. Պետ. Բ. 18.) «Ծառաներ, ինչ որ գործում էք, սրտի մտօք գործելու էք, իբրև Աստուծոյ զօրծ և ոչ իբրև մարդկան» (Կող. Գ. 23):

«Իմաստուն ծառան կը հանդարտեցնէ իւր զայրացած տիրոջ բարկութիւնը» (Ա. ի. ԺԼ. 14):

«Այն ծառան, որ կիմանայ իւր տիրոջ կամքը և չի պատրաստիլ նորա կամաց համեմատ, շատ ծեծ կուտէ» (Ղուկ. ԺԲ. 47):

«Տեւորք (աղաներ), իրաւունքներ շնորհեցէք ձեր ծառաներին, իմացած լինիք, որ դուք էլ Տէր ունէք երկնքում» (Կող. Գ. 1):

«Չեղնից զրկուածն աղաղակում է, և հնձոյնների բողբոջն հասաւ զօրութեանց Տիրոջ ականջն» (Յակ. Ե. 4):

«Արժանի է մշակն վարձու իւրոյ» (Ա. Տիմ. Ե. 18):

«Մինչև առաւօտ քեզ մօտ չմնայ վարձկանին վարձքն» (Ղ. Լ. ԺԲ. 13):

Մաղթում եմ որ ամենաբարի Աստուածն օրհնէ Հայոց պապերը և տատերը, հայրերը և մայրերը, որդիքը և թոռները, հարսները և օրիորդները և ամբողջ զերգաստունը, և շնորք տայ իւրաքանչիւր անդամի, որ կարողանայ ճշտութեամբ կատարել իւր պարտաւորութիւնները և սիրով շողկապուած ապրէ երկար և երջանիկ ամէն:

— 25 —

ՔՐԻՏՈՉ Բ.

«Ոչ գիտէք եթէ տաճար էք Աստուծոյ
և Հոգի Աստուծոյ բնակեալ է ՚ի ձեզ: Եթէ
որ գտաճար Աստուծոյ ապականէ, ապակա-
նեսցէ զնա Աստուած, զի տաճար Աստու-
ծոյ սուրբ է, որ էք դուք» (Ա. Կորն. Գ.
16—17)

Աստուածութիւնն ունի շատ հրաշալի
տաճարներ, որոց մէջ փառարանուում է ան-
ընդհատ:

Առաջինն է անդրամնիկ եկեղեցոս տաճարն,
այս է անթիւ Հրեշտակաց բնակութիւնն, ինչ-
պէս ասում է առաքեալն «ի բիւրաւոր բա-
նակս Հրեշտակաց և յեկեղեցիս Անդրամնկաց»
(Եբր. ԺԲ. 22—23):

Երկրորդ տաճարն է Երեմի հրաշալապար էա-
ճարն, որի մէջ արեգակն, լուսինն, մոլորակ-
ներ և ամբողջ համաստեղութիւնն միշտ օրհ-
նում և փառարանում են Տէրը իւրեանց լոյ-
սով և անխախտ շրջաններով, ինչպէս գրու-
ած է (Իսն. Գ. 58—84):

Երրորդն է Տիեզերի գառճարն, որի մէջ միշտ
օրհնում են իւրեանց Ստեղծողը ամպերն, այս
և այն կողմերն շարժուելով, անձրև, ցօղ,
ձիւն իջնելով, թռչուններն ճըլլալով, եր-
գելով, հողմերն, զեփեռաներն հնչելով, զե-

տերն և աղբիւրներն վազելով, կարկաչելով և
ծովերն ու լճակներն ծփծփալով և ալիկո-
ծումներով:

Չորրորդ տաճարն են ամբողջ ուղղափառ
Քրիստոնէից վանքերն, եկեղեցիներն, անա-
պատներն և մատուռներն, որոց մէջ լինում են
աղօթք, մաղթանք և պատարագ: Ահա այդ
բոլոր տաճարների մասին ասում է Տէրն. «Եր-
կինք աթոռ իմ են և երկիր պատուանդան օսից
իմոց» (Ես. ԿԶ. 1):

Հինգերորդ տաճարն է ամեն մի ուղղա-
փառ քրիստոնեայ մարդ՝ թէ արական լինի և
թէ իգական: Այս կենդանի և անձահ տաճա-
րի աղօթաւոր փառարանիչն է, իւրաքանչիւ-
րի հոգին, սուրբ սեղանն է «Խրոս» խնկոց ա-
նուշահոտութիւնն է առ Աստուած եղած
սրտազին գոացմանիցն: Աստուածութիւնն
հանդատանում է սուրբ սրտերի սեղանների
վերայ և անձամբ լսում հոգիների մշտամուռնչ
թախանձանքները, որք երկիւղածութեամբ նը-
ուիրուում են իրան: Այս տաճարների մէջ է
յղանում և ծնուում շնորհիւ հաւանս, ան-
խախտ յոյսն և անկեղծ սէրն դէպի Աստուա-
ծութիւնն: Այս տաճարից առ Աստուած բար-
ձրանում են ջերմեռանդ աղօթքներ, ջերմա-
զին խնդրուածքներ և սրբանուէր զգացմունք-
ներ:

Բայց այստեղ շատ և շատ զարմանալու ենք Աստուծոյ մարդասիրութեան վերայ, որ բոլոր տաճարներից աւելի շատ է սիրում այս վերջին տաճարը—քրիստոնէից մարմնոյ տաճարը:— Որովհետեւ Աստուծոյ սահմանած (և մեզ անյայտ) մի օրում անպատճառ կը կործանուին Տիեզերքի բոլոր տաճարներն, բայց մարդն ոչ. քանզի մի հոգին Տիեզերքից շատ և շատ գերազանց է Աստուծոյ համար. քան թէ այդ տաճարներն, ինչպէս վկայում է փրկիչն ասելով. «Երկնք և երկիր կանցանեն», որովհետեւ երկինք և երկիր ստեղծուած են Աստուծոյ խօսքով, իսկ մարդն ստեղծուած է Աստուծոյ ձեռքով. ամբողջ տիեզերքն մարդոյ համար, մարդրն՝ Աստուծոյ համար: Ահա այսպէս մարդս տաճար է Ս. Հոգուն: Ուր որ լինի Ս. Հոգին, այնտեղ կը լինի և Հայր Աստուած և Որդին Աստուած: (Ես և Հայր իմ) «առ նա եկեացուք և օթեանս առ նմա արտացուք» (Յով. Ժ. 23): «Ապաքէն դուք տաճար Աստուծոյ կենդանւոյ էք, որպէս և ասաց Աստուած «Թէ բնակեցայց ի նոսա» (Բ. Կորն. 2. 16) և թէ «Չգիտէք թէ Աստուծոյ տաճար էք և Աստուծոյ Հոգին բնակած է ձեր մէջ» (Ա. Կորն. Գ. 11): Այս տաճարի մէջ է հանգստանում և մեր առած հաղորդութիւնն—սրբաւիճակն «սրբոց»: Երանի նոցա, որ սրտով սուրբ են, զի

նոքա կը տեսնեն զԱստուած» (Մատ. Ե. 8):

Սուրբ է Աստուած. սուրբ լինելու է և Աստուծոյ բնակութեան տեղին, սուրբ լինելու են և մեր մարմնոյ տաճարներն: Այն այն մարդոց, որ պէ՞տք է իւրեանց մարմնոյ փաճարները: Այսպիսի մարդիկ չեն կարող փաճել զԱստուած: Այժմ հարց և եղբարք, մայրեր և քոյրեր, լաւ լսեցէք. Յիսուս Քրիստոս մտաւ Երուսաղէմ տաճարն, տեսաւ այն տեղ Աստուծոյ տան մէջ անվայել սեղաններ, աթոռներ, թըռչուններ և անասուններ, այլևս չկարողացաւ համբերել: Այլ շինեց չուանեայ խարաղան և աստիկ բարկութեամբ ձեծելով տաճարից դուրս հալածեց ծախող և առնող մարդկանց և կործանելով սեղանները և աթոռները, ասաց. «դուած է տուն իմ տուն աղօթից կոչեացի, և դուք արարիք զդա այրս աւազակաց»¹ (Մատ. ԻՍ. 12—13. Մար. ԺԱ.

1 Սողոմոնի շինած Տաճարի մասին Աստուած ասած էր. «նոցա (Էրեկց) զոհերն, ողջակէզներն և նուէրներն ընդունելի կը լինին իմ սեղանի վերայ, որովհետեւ աղօթքի տուն կը կոչուի իմ տունն ամեն հեթանոսաց համար» (Ես. 22. 7): Մի և նոյն Աստուած, յետոյ տեսնելով նոյն Տաճարի անպատշաճութիւնը, կողպուտք աւազակութեան հասած, ասում է. «Միթէ աւազակաց քարայր եղաւ իմ այդ տունն, որի վերայ կոչուած է իմ անունն» (Երեմ. Է. 11):

15—17. Յով. Բ. 14—16): Յիսուսի Քրիստոս (որ հաստատ դուշակած էր թէ 67 տարուց յետոյ կործանուելու էր այն տաճարն) եթէ այն աստիճան նախանձախնդիր էր կործանուելի տաճարի սրբութեանն, որչափ ևս աւելի նախանձախնդիր է մեր մարմնոյ տաճարների սրբութեան և մարբութեան համար: Ի՞նչպէս էք կարծում, եթէ փրկիչն մանկ մեր մարմնոյ տաճարների մէջ, միթէ այնտեղ չըլտէր Աստուծոյ ներկայութեան և բնակութեան անվայել խորհուրդներ և ճարձմանքներ. հզարտութեան, ամբարտաւանութեան, չար նախանձի, անտեղի բարկութեան, մահացու ծուլութեան «եղաններ, աղահուլութեան, որկրամոլութեան, արբեցութեան, հայհոյութեան, գողութեան, յափշտակութեան, մասնութեան, անուանարկութեան ավտաններ, բարոյապէս մարգասպանութեան, անասնական ցանկութեանց, անբարոյական կեանքի, հոգեկորուստ մոլութեանց և ուրիշ անթիւ և անհամար մեղաց «եղաններ և ավտաններ: Այս ամենը տեսնող Յիսուս Քրիստոս միթէ մեզ չյանդիմանէր ասելով. է՛մ քոսնն աղօթէի քոսն է. և քոստ այդ քոսքէ քոսնը փոխեցիք աստուծոյ տարայրի (մաղաբայրի): միթէ խարաղանով դուքս չհալածէր այդ անասնական և լուրջական մոլութիւնները: Յորա համար է ասում Պօղոս առաքեալն այս

սարսափելի խօսքը. է՛նէ մէկն հապախանէ Աստուծոյ քանարը, Աստուած էլ հապախանէ զնա: որովհետեւ Աստուծոյ քանարն սորբ է, որ էք քոստ:

Այս, այս տաճարն — մեր մարմնոյ տաճարներն — սրբուած է աւագանին ջրով յանուն Հօր և Արդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ, մկրտուելով և կնիւնելով և սրբալոյս միւռոնաւ օծուելով և հաղորդութեամբ Յիսուսի Քրիստոսի կենարար մարմնոյն և արեան: Սորա համար էլ ասում է նոյն առաքեալն. «Յեր անշանց արեքն չէք. սրովհետեւ գնով գնուած էք. փառասրելցէք Աստուծոյ յեր մարմնով և կնիւնով որ Աստուծոյ է: Պօղոս սրբազան առաքեալն, կամենալով յուշ ածել մեզ Քրիստոսի մեր վերայ ունեցած անփոխարինելի երախտիքը, վճռաբար ասում է. քոստ յեր անշելի արեքն չէք. յեր անշելի արեքն Յեսուս Քրիստոսն է, որովհետեւ քոստ գնուած էք գնով: Պետրոս ս. առաքեալն աւելի պարզ է խօսում ասելով. «խնացած լինիք, որ դուք փրկուած էք ձեր հայրենի ունայն գնացքից՝ ոչ ապականացու արձաթեղէններով և ոսկեղէններով, այլ Քրիստոսի պատուական արիւնով, ինչպէս անբիծ և անարատ զառին» (Ա. Ղեա. Ա. 18):

Քանի որ մենք մեր անձանց աէրն չենք, քանի որ Փրկիչն իւր աստուածախառն մարմինը խաչելով և պատուական արիւնը թափելով

գնած է զմեզ սատանայի գերութիւնից: Հնար եղածին չափ աշխատենք մարուք պահել մեր մարմնոյ տաճարները: Աշխատենք որ աստուածալայիլ լինին մեր սրտերն իբրև Տիրոջ բնակարան: Աղօթենք Ներսէս Ենորհալու Հետ ասելով. «նորոգող Հնութեանց» նորոգեա՛ւ և զիս, նորոգ զարդարեա՛ւ» և Գաւիթ մարգարէի Հետ [Թախանձելով ասենք. «սիրտ սուրբ Հաստատեա՛ յիս, Աստուած, և Հոգի ուղիղ նորոգեա՛ ի փորի խնամ: Մի՛ ընկենուք զիս, Տէր, յերեսաց Քոց և զՀոգի Քո սուրբ մի՛ Հաներ յինէն»: Տէր Յիսուս Քրիստոս, ամեն տեսակ մեղքերից և մոլութիւններից սուրբ պահիր քո կենդանի տաճարները. ամէն:

ՔԱՐՈՂ Թ.

«Նախանձեցուցանեմ զծեղ ի նախանձն Աստուծոյ, զի խօսեցայ զձեզ առն միում, իբրև զկոյս մի սուրբ՝ յանդիման կացուցանել Քրիստոսի Բայց երկնչեմ, գուցէ որպէս օձն խաբեաց զԵւայ խորամանկութեամբն իւրով, ապականեցին միտք ձեր ի միամտութենէն՝ որ ի Քրիստոս» (Բ. Աորն. ԺԱ. 2—3):

Նախանձեցնում եմ ձեզ Աստուծոյ նախանձով, որովհետև ձեզ նշանել եմ մի մարդոյ, ինչպէս մի սուրբ կոյս կանգնեցնել Քրիստոսի զիմացն: Բայց ժախտում եմ գուցէ ինչպէս օձն իւր խորամանկութեամբ խաբեց Եւանս կ'ապականուին ձեր միտքն Քրիստոսի վերայ ունեցած միամտութիւնից:

Նախանձն երկու տեսակ է. զայ նախանձ և քարի նախանձ: Չար է այն նախանձն, որով հեռուում ենք այլոց չար դործերին. օրինակ Բաղդասարն կերաւ աղքատների փողերը, ես էլ ուտեմ: Բաղդասարն զողացաւ հարեանի ոչխարը: ես էլ զողանամ: այս մասին պատուիրում է Գաւիթ մարգարէն. «Մի՛ նախանձիր նոցա վերայ, որք գործում են անօրէնութիւն»:

Բարի է այն նախանձն, որով հետևում ենք բարի մարդոց բարի գործերին և մենք էլ գործում ենք բարի գործեր. օրինակ Հայոց Աշոտ—ողորմած թագաւորն իւր ձեռքով էր կերակրում աղքատները, ես էլ իմ կարողութեան չափով կերակրեմ աղքատներ. այս ինչ օրիորդն խիստ ազնիւ, հասկար, պարկեշտ, ամօթխաժ և խոնարհ է. ես էլ լինիմ նորա նման ազնիւ, համեստ, պարկեշտ, ամօթխած և խոնարհ. այս պատճառաւ պատուիրում է Պօղոս սրբազան առաքեալն «նախանձաւոր լեւորուք գործոց բարեաց»—այս է՝ նախանձաւոր եղէք բարի գործերին և ոչ թէ չար գործերին:

Առաքեալն—նախանձեցոցանեմ գլխէլ նախանձն Ասորոջոյ ասելով—կամենում է ասել, վառուեցէք Աստուծոյ սուրբ նախանձով. վառուեցէք Աստուծոյ ս. սիրոյ անկէզ կրակով. վառուեցէք չհամբերել կրօնի դէմ, դաւանութեան, եկեղեցու, սրբութեան և կուսութեան դէմ եղած անկարգութեանց և մասհոռ չափ պատերազմել չարերի հետ: Այսպիսի ս. նախանձով վառուած էր Ննօք, որ փոխեցաւ մարմնով զբախտն (Ծննդ. ե. 24), Փենեհէս (Թւոց Իե. 11—15), Գաւիթ մարգարէ (Ա. Թագ. Ժէ, 32) և նախանձայոյզն Եղիա, որ պատասխանեց Աստուծոյ. «նախանձեցայ զնախանձ Տեառն Ամենակալի, զի թողին զԲեզ որդիքն Իսրայէլի, զսեղանս Քո կործանեցին և զմարգարէս Քո կոտորեցին սրով» (Գ. Թագ. ԺԹ. 9—10): Սաստիկ նախանձախնդիր էին Կորնթացիք եկեղեցու պայծառութեան և կարգապահութեան և սաստիկ հակառակ անկարգութեան (Ա. Կոր. ԺԳ. 12): Նախանձախնդիր էր Աստուծոյ տան Տաճարի մաքրութեան ու սրբութեան համար նոյն ինքն Յիսուս Քրիստոս, որ խարազանով հալածեց Տաճարից անվայել իրերը, ինչպէս տեսանք: Առաքեալն արժարձում, վառում է և մեր մէջ այդպիսի նախանձայոյզ ողի և աստուածսիրութեան կրակ, ասելով. «նախանձեցոցանեմ գլխէլ նախանձն Ասորոջոյ, զի խօսեցայ գլխէլ արմ միում, իբրև զկոյս մի սորբէ»:

Ձօր օրինակ կայ Տարծնաւոր նշանախօսութիւն. նոյնպէս կայ և Հոգեւոր նշանախօսութիւն. եթէ կայ մարմնաւոր կուսութիւն, կայ և հոգեւոր կուսութիւն: Մարմնաւոր նշանախօսութեան և հարսանեաց մասին արդէն զիտէք. խօսինք ուրեմն միայն հոգեւորի մասին: Սուրբ Գիրքն սովորութիւն ունի Քրիստոսի աստուածութեան հետ միացող ժողովուրդը անուանել Դասար Սեօնի (Սիօնի աղջիկ կամ օրիորդ) նշանախօսեալ, հարսն անարար, հարսն Քրիստոսի, Դշեոյ երկնեց և այլն. ինչպէս է

«Զքեզ կը նշանեմ ինչ ինչպէս յաւիտենական նշանած՝ կը նշանեմ քեզ ինչ արդարութեամբ և իրաւունքով» ասում է Տէր (Ազս. Բ. 19—20):

«Աւրախ լեր յոյժ Կուսար Սիրիւն» (Զաքար. Թ. 9):

«Խօսեցայ զձեզ առն միում...»

«Տարցին թագաւորի կուսանդհետ նորա» (Սաղ. ԽԳ. 15):

«Արհամարհեաց զքեզ, կոյս զուստը Սիրիւն» (Ես. 1, Ե. 22):

«Կայցէ Կռիւն ընդ աջմէ քու մէջ» (Սաղ. ԽԳ. 10):

«Որ ունի հարսն, նա է փեսայն» (Յով. Գ. 29):

«Աւրախ լեր սուրբ եկեղեցի, քանզի Քրիստոս արքայն երկնից այսօր սրակեաց զքեզ խաչիւն իւրով... Աւրախ լեր հարսն անարատ անքննին քո խորհրդով» (Շար.): Սուրբ Քրիստոս Եկեղեցու Քրիստոսի հետ միանալը անուանում է անուսանելի։ «Քրիստոս սիրեց եկեղեցին (Քրիստոսնեաց ժողովուրդ) և մատնեց իւր անձը նորա համար որ աւազանին խօսքի սրբութեամբ սրբէ նոյն եկեղեցին, որ ինքն իւր զիմացն կանգնեցնէ փառաւոր եկեղեցին որպէս զի շունեկայ մի արատ կամ ազտեղութիւն... այլ լինի սուրբ և անարատ...»

«Ամուսնութեան խորհուրդն մեծ խոր-

հուրդ է, բայց ես ասում եմ Քրիստոսի և եկեղեցու միութեան մասին» (Եփ. Ե. 25—32):

Այժմ որովհետև ամենքս էլ հոգեւորապէս նշանած ենք իբրև հարսնացու Քրիստոսին, պարտաւոր ենք միշտ ի նկատի ունենալ—աչքի առաջ ունենալ—նշանուած կուսի վիճակը։ Նշանուած կոյս աղջիկներն դիշեր ցերեկ միշտ զգուշանում են, որ սորբ պահեն իւրեանց թանկագին կուսութիւնը մինչև իւրեանց պատկուելն։ Միշտ արթուն, միշտ զգաստ, միշտ աշտուրջ են մնում, որ պարզերես լինին, որ փորձանքի չհանդիպեն և ապա մնան ամօթալի։ Կուսութիւնը խախտուած (ամուսնանալուց առաջ) քանի քանի օրիորդներ վերջին ծայր ըլլաւ եղած են, վերջին ծայր սրհամարհած, սեւեւեւ ամօթահար, անպարտ և անպաշտպան եղած են ամեն կողմից։ Արդ՝ եթէ մարմնաւոր կուսութեան խախտուելն այսպէս է, հոգեւոր կուսութեան խախտուելն ի՞նչ տեսակ պատիժների կենթարկուի։ Ի՞նչ է ամեն մարդոց կուսութիւնն։ — Ուղղափառ դաւանութիւնն առ ամենատարբերորդութիւնն Հայր, Արդի և ամենատարբեր Հոգի. ճշմարիտ հասարակ յոյս և սէր և անխախտ քրիստոսեցեցեան։ Այս ամենը իւրեանց պարագաներով սրբութեամբ պահելով մենք ամեն

հոգևով և մարմնով անբաժան միացած կը լինինք միմիայն Քրիստոսի հետ: Մեր ամբողջ սէրը՝ իբրև նշանուած՝ հաստատած կը լինինք Քրիստոսի վերայ՝ ինչպէս աստուածային փեսացուի վերայ: «Փետոյն ցհարսն ասէ... զիբ զիս իբրև զկնիք ի սրտի քում և իբրև զմատանի յաջոյ ձեռին քո, զի բուռն է իբրև զմահ սէր, և խիստ՝ իբրև զգոփոս նախանձ: Թուիչք նորա իբրև զթուիչս բոցոյ հրոյ: Զուրք բազումք ոչ կարասցեն զսէր շիջուցանել» (Երգ Երգոց Ը. 6—7): Մարմնաւոր կուսանք իւրեանց անհաւատարմութեամբ զրկուում են իւրեանց փեսացուներից միայն մարմնով: Իսկ հոգևոր նշանուածներն իւրեանց անհաւատարմութեամբ զրկուում են Քրիստոսի երեսից թէ մարմնով և թէ հոգևով:

Բայց երկնի՛ն՝ «Բոցե սրտէն» օջն խաբէաց զեւայ խորամանկութեամբն իւրով, ապականեցին ժողովներ: Այս խօսքով սրբազան առաքեալն յայտնում է մեզ իւր սրտի խորին ցաւը, ցաւելի երկիւղը, օձի—սատանայի խորամանկութիւնը, Եւայի խաբուելու ավտուր յիշատակը և մեր մտքի անհաստատ գրութիւնը: Իրաւունք ունի առաքեալն յայտնել ցաւ, կասկած, երկեւղ և վշտալի հին յիշատակ. վասն զի «խաւախան է մարդն և շուտ խաբոսող: Բայց բնաւ վհատելու չէ, որովհետև մենք ունինք

այնպիսի կենդանի օրինակներ, որ կարող են ներշնչել մեզ անվեհեր արիութիւն, երկաթեայ կամք, անխախտ մտք և անպղտոր սիրտ: Մեզ համար կենդանի օրինակ է Յիսուս Քրիստոս, որ փշրեց Եւան խաբող օձի—սատանայի ձեռնարկութիւնները երեք փորձութեանց մէջ ևս¹: Մեզ համար խորին՝ զգուշութեան օրինակ է Ս. Աստուածածին, որ իսկոյն և եթ չհաւատաց Գարրիէլ շրեշտակապետի աւետմանը² և Պողոս առաքեալն, որ ասում էր. «Արդ՝ ո՞վ մեկնեցէ զմեզ ի սիրոյն Քրիստոսի, նեղութիւն, թէ անձկութիւն, թէ հալածանք, թէ սո՞վ, թէ մերկութիւն, թէ վիճալթէ սո՞ւր...: Այլ յայսմ ամենայնի առաւել յաղթեմք նովաւ, որ սիրեացն զմեզ»³:

Քրիստոսի վերայ ունեցած մա՛միս հաւատքից և պղտոր դաւանութիւնից ապականեցան Արիոս, Մակեդոն, Նեստոր և ուրիշ հերձուածողների մտքերն: Ահա այսպէս ապականուած մտքերով, պղտորուած դաւանութեամբ և թերահաւատութեամբ են մոլորուում միամիտ մարդիկ, որից զգուշացնում է մեզ Պողոս ինչպէս հայր:

Արդ՝ երջանիկ ենք ամենքս, որ ունինք

1. Մատթ. Գ. 1—11. Գուգ. Գ. 1—13.
 2. Գուգ. Ա. 26—38.
 3. Հոով. Ը. 31—39.

Քրիստոսի նման փեսացու. երջանկագոյն կը լինինք, եթէ ամենքս էլ զգաստ, արթուն և սուրբ կուսի նման աշխատենք հաճոյանալ Քրիստոսի: Վառուինք միշտ Աստուծոյ նախանձով և անդադար աղօթենք, որ մեր ամենակարող փեսացու Յիսուս Քրիստոս անարատ և անբիծ պահէ մեզ ինչպէս մի սուրբ կոյս, և վերջին օրում Հինգ իմաստուն կուսանաց հետ արժանանանք մեր երկնային փեսայի հարսանեաց առագաստին: Ա. մէն:

ՔՐԻՍՏՈՑ Ժ.

«Մանուկ ծնաւ մեզ, որդի տուաւ որոյ իշխանութեն իւր եղև և վերայ ուսոց իւրոց, և անուն կոչեցաւ նմա՝ Հրեշտակ մեծի խորհրդոյ, սքանչելի խորհրդակից, Աստուած, Հօր, Իշխան, հայր հանդերձելոյ աշխարհին» (Ես. Թ. 6):

Աստուած արդէն կանխաւ խոստացած էր նախահարց և նախամարց պարզեւել «Յի Բըլլը ջախջախող գաւակ: Աստուած միեւնոյնը կրկնում է Արրահամին՝ ասելով. «Ի զսասկէ քո՞նք օրհնեցին ամենայն ազգէրէր» (Գործ. Գ. 25): Ա. յս զաւակը Յակովբ նահապետն ա-

նուանում է Աննիա-Բեթ-Էթնանուայ (Ծնն. ԽԹ. 10). Մովսէս անուանում է Մարգարէ (Բ. Օր. ԺԼ. 15). Դաւիթ՝ Քահանայ (Սաղ. ճԹ. 4). Սողոմոն՝ Որդի Աստուծոյ (Իմաստ. Բ. 13). Եսայի՝ Մանուկ և Որդի (Ես. Թ. 6). Միքիան՝ Իշխան (Միք. Ե. 2). Մաղաքիան՝ Հրեշտակ ուսուցիչ (Սաղ. Գ. 1). Երեմիա՝ Տէր Քրիստոս (Ողբ Գ. 20). Զաքարիան՝ Թագաւոր (Թ. 9):

Քրիստոսի ծննդից առաջ մարդկութիւնն խիստ արուր վիճակի մէջ էր: Թէ՛ Հրէից և թէ՛ հեթանոսաց բոլոր ծալքերում արուր էր ապահանուելի և անբարոյականուելի: Ա. յԳ վիճակը տեսնող Եսայի մարգարէն (Ա. 5—6) աղաղակում էր. «Ամենայն գլուխ ի ցաւս և ամենայն սիրա ի տրամուլթիւն. յոտից մինչև ի գլուխ չիք ի նմա առողջութիւն... չիք սպեղանի ի վերայ դնել. ոչ ձեթ և ոչ պատանս:» Հեթանոսաց կողմից Պղատոն ասում էր. «Մինչև որ մէկն չիջնէ երկնքից, մարդկութեան ուղղուելն անհնար է» և թէ «Անհնար էր մարդոյ գտնել զԱստուած, նամանաւանդ գտնելուց յետոյ ծանօթացնել ամեն մարդոյ:» Վիրգիլիոս հասած էր համարում մարդկութեան փրկութեան զարն: Ա. հա այդպիսի մի արուր ժամանակում գողցես աւետում էր Եսայի մարգարէն (Ե. 14). «Ահա կը յղանայ կոյսն և կը ծնանի որդի և նորա

անուները կը կոչեն Էմմանուէլ—այս է՝ Աստուած
Տեղ էնք է: Իսկ յետոյ ասում է. «Մանու-
շնա— Տեղ որդի պատ— Տեղ:»

Մեր փրկիչն ունի երկու ծնունդ. Ան
ծնած է Հօր Աստուծոյ էութիւնից առանց
մօր անխաժանակապէս և անմարտին և մեզ հո-
ղեղինացս անհասանելի և անխաժանալի ծննդեամբ:
Բ. առանց մարմնաւոր հօր՝ մարմնով ծնած է
ժամանակաւ կոյս մօրից—Ս. Մարիամ Աս-
տուածածնից. ինչպէս երգում է Շարականն.
«Չանմայր ծնեալն յառաջնում, ծնար անհայր
յերկրորդին:» Զոր օրինակ մարդկային փկար
ճրաց հասողութիւնից անխաժանալի, անմարտելի,
անխնելի է Միածին Որդու աստուծոյ ծնունդն,
նոյնպէս անհասանելի է մարդկային սահմա-
նափակ մտքին նորա երկրորդ ծնունդն: Միայն
հաւատում ենք ի բոլոր սրտէ և խոստովա-
նում ս. Գրոց վկայութեամբ երկու ծնունդն
էլ: Խօսինք միայն երկրորդ ծննդեան մասին:

Ա. Մանու-շնա— Տեղ, որդի պատ— Տեղ.
(Մեզ համար մանուկ ծնաւ, մեզ համար որ-
դի տրուեցաւ): Հռոմայեցեոց Օգոստոս կայ-
սեր հրամանաւ սկսեցին աշխարհագիր անել՝
նորա ամբողջ հպատակների շնչագրութիւնը
գրել: Իւրաքանչիւր արական և իգական մարդ
պարտաւորուած էր գտնուել իւր Նահապետի
երկրում և գրուել իւր ցեղի տումարում:

Յովսէփ և Մարիամ Ս. կոյսն Յակովբ Նա-
հապետի Յուդա որդու ցեղիցն էին և Դաւիթ
մարգարէի սերնդիցն: Այս պատճառաւ Նա-
ղարէթից Բեթղեհէմ գնացին Յովսէփ և
Ս. կոյսն մանելու ի շարս իւրեանց սոհմին:
Արդէն հասած էր ժամն, որ Փրկիչն ծնուէր
Ս. կուսից. աշխարհագրի մէջ մանելու համար
Յուդայի սոհմից եկածներով լցուած էին Բեթ-
ղեհէմի բոլոր տուներն և իջևաններն. բնա-
կարան չգտնուելու պատճառաւ դիմեցին այն
քարայրն (մարաղայ) որ անասնոց գոմ էր՝
Բեթղեհէմի ստորտում, որի մէջ ծնաւ Փրկիչն,
որը փաթաթելով մայրն զրաւ մըրի մէջն:

Անկարագրելի զարմանք և անսահման
խոնարհութիւն. տիեզերքի Ստեղծողին ծնա-
նելու տեղ չեն տալիս մարդիկ. ամենքին Ար-
քայութիւն շնորհօղն ծնուում է քարայր
գոմում և Արտոյ հրեշտակաց վերայ Բազ-
մոզն բազմում է անասնոց մըրում—ախոռում:

Բայց ծնուած բոպէից սկսեալ երկինք և
երկիր խոստովանեցին, որ նորածին Մանուկն
է աշխարհի Փրկիչն, որ Նա է երկնքի և երկ-
րիս մէջ հաշտութիւն և Խաղաղութիւն բերող
միակ Միջնորդն: Հովիւներն Բեթղեհէմի ա-
րևելեան ստորտում պահում էին իւրեանց
հօտերը: Կէս գիշերին Տիրոջ հրեշտակն երե-
ւեցաւ հովիւներին, և Տիրոջ փառքն ծագե-

ցաւ նոցա վերայ և շատ վախեցին: Եւ ասում է նոցա հրեշտակն. Մի վախենաք, որովհետև ասհաւասիկ աւետարանում եմ ձեզ (աչքաբայս եմ տալիս ձեզ) մեծ ուրախութիւնս որ վերաբերում է ամբողջ մարդկութեան. որովհետև այսօր ձեզ համար ծնաւ Փրկիչ, որ է Յովնայ Տէր Դաւթի քաղաքում — Բեթղեհէմ մում: Եւ յանկարծ տեսնուեցան երկնաւոր զօրաց — հրեշտակաց — բազմութիւնս, որք օրհնում էին զԱստուած և ասում. «Փառք ի բարձունս Աստուծոյ և յերկիր խաղաղութիւն ի մարդիկ հաճութիւնս: Հովիւներն շուտով եկին քարայրն և տեսան Մարիամը՝ Յովսէփը և Մանուկը գրուած մարի մէջ: Դարձան հովիւները փառաւորում էին զԱստուած և օրհնում: Առանձին աստղի առաջնորդութեամբ եկին Բեթղեհէմ և իմաստուն մոգեր, ներս մտան, տեսան Մանուկը իւր մօր Մարիամի հետ միասին, և անկանելով երկրպագութիւն արին նրան և բանալով իւրեանց գանձերը՝ նուիրեցին Մանկան ընծաներ — «կէ, կնքոսի և զմոս: Խորհրդաւոր ընծաներ. ոսկին՝ իբրև Բագասոսի, կնքուկն՝ իբրև անուշահոտ խուսկ Աստուծոյ և զմուսն՝ իբրև մարտոյ ի նշան զմուսելու: Դաւթի մարգարէն ս. Հոգեով իմանալով ասած էր մօգերէս մասին. «Թագաւորք Արարայ և Սարայ պատարագս

բերցեն նմա: Երկիրպագցեն նմա ամենայն թագաւորք երկրի և ամենայն ազգք ծառայեցեն նմա. (Մաղ. ձԱ. 16—17):

Փրկատուելուց յետոյ կոչուեցաւ Յիսուս¹ և Տաճարում ընդունուեցաւ Միմէն Տերունուց, որ և զգուելով դաւանեց զՄանուկը Աստուծոյ, Հեթանոսաց լոյս և Իսրայէլի փառք: Յիսուս մկրտուեցաւ Յորդանան գետում, Չախչախեց հակառակորդ սատանայի զլուսը և Ջնջեց Աղամայ ձեռագիրը (Վոդ. Բ. 13—14): Ահա այսպէս կատարեց Աստուած իւր խոստումը պարգևել նախահօր օձի զլուսը Չախչախոյ զաւակ: Այսպէս կատարուեցաւ և Աստուծոյ այն խօսքն թէ՛ «Ահա Աղամ եղև իբրև զմի ի մէնջ» — այսէ՛ Ս. Երրորդութիւնից մի անձն եղաւ Աղամի պէս և Աղամ եղաւ Ս. Երրորդութեան մի անձին պէս: Ահաւասիկ այսպէս կատարուեցաւ Աղամայ ցանկութիւնն, որ էր աստուածանալ: Վերջապէս ասա այսպէս մարգացաւ Յիսուս, սրպէս զի մենք աստուածանանք: Երկինք ու երկիր վկայեցին որ Յիսուս Որդի է Աստուծոյ — Հրեշտակներն երգելով, հովիւներն լսելով աւետիսը, զուարթ-

¹ Յիսուս նշանակում է Փրկիչ. Բրիտոս՝ Օձեալ: Յիսուս մարմնաւալուց առաջ կոչուում էր Բանն, Բանն Աստուած, Միածին, Որդի Աստուծոյ, Տէր զօրութեանց, Տէր Սարաւովթ և այլն:

նոց երգերը և տեսնելով Մանկացեալ Փրկիչը՝
Մոզերն երկրպագութիւն անելով և ընծաներ
նուիրելով, Սիմէօն ծերունին գգուելով, Հայր
Աստուած երկնքից վկայելով «Դա է Որդի իմ՝
սիրելի, ընդ որ հաճեցայ և Ս. Հոգին աղաւ-
նակերպ իջնելով: Ա. յո՛. Մանու-ի Զնա- Ձեզ
Որդի Կո-ս- Ձեզ:

Բ. Որոյ եղբայրս-ն է-ը եղև է վերայ ու-
ոյ ե-րոյ: Յիսուս Քրիստոս մկրտուելուց վերջն
ստացաւ զանազան անուններ էլ, որք են՝ Որդի
Մարտոյ, Որդի Դա-նի, Էմանուէլ և այլն: Ա. յս
անուններն վերաբերում են մարդանալուն.
Էմանուէլ—Ա. Կո-ս- Ձեզ Էկա է—ասել է:
Քանի որ մարդ էր եղել Փրկիչն, հարկ էր՝
որ երեք վերցնէր է-ը ու-սեր է վերայ: Հասարակ
իր չէր իւր ուսերի վերայ վերցրածը, այլ
շատ մեծ և շատ ծանր իր—այս է՝ ամբողջ
աշխարհքիս մեղաց ծանրութիւնը—խաչափայտը
շալակել էր Յիսուս Քրիստոս և տանում էր
Գողգոթա: Ա. հա այսպէս Խաչափայտ էր Քրիս-
տոսի եղբայրս-ն է-ը: «Ձի ես զնեմ զանձն իմ
զի միւսանգամ առից զնա: Ոչ որ հանէ զնա
յինէն (ասում է Յիսուս) այլ ես զնեմ զնա
(զանձն) անձամբ իմով, եղբայրս-ն է-ը ունիմ
զնեյ զնա, և եղբայրս-ն է-ը ունիմ միւսանգամ
առնուլ զնա» (Յովհ. Ժ. 17—18): Փրկիչն
կամենում է ասել ես եղբայրս-ն է-ը ունիմ

իրեւ մարդ մարմնովս մեռանիլ. եղբայրս-ն է-ը
ունիմ նաև իրեւ Աստուած աստուածու-
թեամբս և մարդկային հոգւովս ապրեցնել
հոգւով Զ-ս- Ձեզը. ինչպէս ասուած է Ովսէ
մարգարէի ձեռնով (Ժ. Գ. 14) «Ի ձեռաց զժո-
խոց՝ ապրեցուցից զնոս և ի մահուանէ փրկեցից
զնոս: Ո՛ւր է յաղթութիւն քո, մահ. ո՛ւր
է խայթոց քո, զժոխք:»

Հին օրինաց անբան զոհերի արիւնն ան-
բաւական էր փրկել զմարդը, վասն զի մարդն
զոհերի կենդանիներից շատ աւելի գերազանց
էակ էր. վասն որոյ հարկ էր մարդից շատ և
շատ աւելի գերազանց էակի արիւն, որով
փրկուէր մարդն: Լաւ ևս է ասել՝ Աստուած,
որ իւր պատկերի նման ստեղծած էր մարդը,
արժան չհամարեց մարդը փրկել անբան կեն-
դանեաց զոհերով, այլ կամեցաւ մարդը փրկել
իւր Միածին Որդու Յիսուս Քրիստոսի աս-
տուածային արիւնով: Ա. յս պատճառաւ Որ-
դին ասում է Հօր Աստուծոյ. «Ընդ զոհս և
ընդ պատարագս ոչ հաճեցար... զողջակեզս և
զվասն մեղացն ոչ ինդրեցեր: Յայնժամ ասա-
ցի թէ ահաւասիկ գամ ես, ի գլուխս գրոց

1 «Ե սեր յաւիտենական սիրեցի զքեզ (ժո-
ղովուրդ), վասն այնորիկ ձգեցի զքեզ ի գթութիւնս
(Եր. ԼԱ. 3).

զրեալ է վասն իմ: Առնել զկամս քո, Աստուած իմ, կամեցայ և զօրէնս ի մէջ որովայնի իմոյ» (Սաղ. 130. 7—9):

Արդէն նախասահմանուած էր, որ Փրկիչն իւր աստուածայն պատարագան փրկէր մարդը և խափաներ անբան կենդանեաց զո՛հը: Փրկիչն պէտք է անարդուէր, չարչարուէր և սանջուէր և թաղուէր զերեզմանում իբրև մարդ. ամեն մարդարէններից աւելի զեղեցիկ է նկարագրում Յսային, և մինչև անդամ իբրև ախանասես, չնայելով Քրիստոսից մօտ 740 ասարի առաջ էր, ասում է նա Քրիստոսի բերանից. «Իմ թիկունքները առի հարուածողներին և իմ պտերը ապտակողներին և իմ երեսները չղարձուցի ամթից թքողներից» (Ես. Ծ. 6): Ապա զրում է նա. «Մենք տեսանք զնա (զՅիսուս)՝ ո՛չ կերպարանք ունէր նա և ո՛չ զեղեցիութիւն, այլ նորա տեսքն մարդոց ամեն որդիներից աւելի անարդուած էր և նուազած. մի մարդ, որ հարուածների ժամանակ զհատ համբերել ցաւոց, որովհետև այնպէս անարդուեցաւ և ոչինչ համարուեցաւ, որ պէտք էր երեսը ծածկել (մարդ և չտեսնել նորա անարդանքը): Նա շարժուում է մեր մեղքերը (խաչափայտը) և չարչարուում է մեզ համար և մենք համարեցինք զնա ցաւերի, հարուածների և չարչարանքների մէջ ինչպէս

Աստուծուց (Հօրից) թոյլատրուած: Բայց նա վիրաւորուեցաւ մեր մեղաց համար և պատժուեցաւ մեր անօրէնութեանց համար, մեղ (Հօր Աստուծոյ հետ). հաշտեցնելու համար պատժուեցաւ և մենք բժշկուեցանք նորա վերքերով: Ամենեքեանքս մոլորուած ոչխարի պէս (էինք), ամեն մարդ մոլորուեցաւ իւր ճանապարհում և Տէրն (Հայր Աստուած) մասնեց զնա մեր մեղաց համար (մեղքերը քաւելու համար): Եւ նա չբացաւ իւր բերանը իւր վշտի համար, այլ ոչխարի նման վարեցաւ ի սպանդանոց (Գողգոթա) և ինչպէս որոջ անմուռնչ մնում է խուզողի առաջ, այնպէս չէ բանում իւր բերանը. նորա անսահման խոնարհութեան պատճառաւ վերցուեց նորա դատաստանն. և ո՞վ կարող է պատմել նորա ազգատոհմը (Հայր Աստուած է Քրիստոսի ազգատոհմն և Ս. Հոգին): Չարերի շարժեղ եղաւ նորա գերեզմանն» (այս է՝ Յիսուս թաղուեցաւ իբրև մեղաւոր, չար և մեղաւոր մարդոց գերեզմանում) (Ես. ԾԿ. 1—10):

«Կալան զՅիսուս և կապեցին և ածին զնա նախ առ Աննա» (քահանայապետ) . . . «սպասաւորներից մին ապտակ զարկաւ Յիսուսին» (Յով. ԺԼ. 12—13 և 22): «Եւ Յիսուսը տարան Կալիափայ քահանայապետին մօտ. . . և Յիսուս միայն լուռ էր. . . : Ոմանք սկսան

թքնել Նորա երեսներին, հագուստը ձգել գլխոյն, կռփել և ասել. Մեզ համար մարգարէաց, ով Քրիստոս, ով է նա, որ զարկաւ քեզ... զինուորներն կապեցին զՅիսուս և տարան ներս... Նորա գլխին զրին փշերից շինուած պսակ... և ծեծում էին Նորա գլուխը եղեգով և թքում երեսներին» (Մարկ. ԺԳ. 23 — ԺԵ. 20): «Եւ ինքն Յիսուս շալակած էր խաչափայտը և բարձրանում էր այն տեղն որ կոչուում է Գողգոթայ, ուր խաչեցին զնա... և նոքա լեղու հետ խառնած քացախով լցրին սպունգը... մտեցրին Յիսուսի բերանին... զինուորներէց մին գեղարդով խոցեց Յիսուսի կողը և անմիջապէս ելաւ արիւն և ջուր» (Յով. ԺԹ. 17 — 34):

Ահա այսպէս ծանրագոյն պաշտօն ստանձնած էր Յիսուս Քրիստոս՝ մարդը փրկագործելու համար: Տեսանք թէ ինչպէ՞ս համբերեց դառն տանջանքներին, չարչարանքներին և նախատինքներին: Սուրբ սեղանն էր խաչափայտն, աստուածային զոհն էր Գառն Աստուծոյ. փրկագործող քահանայապետն էր Յիսուս Քրիստոս, որ ջնջեց մեր հակառակորդի ձեռագիրը, խորտակեց ուժը, խաչափայտի վերայ բեկռեց մեր մեղքերը, իւր ս. արիւնով լուաց մեր հոգիները, քանդեց իւր մարմնոյ պատարագաւ այն ճշմարտութիւնը — մեղաց թանձր

պատը — որ ձգուած էր մեր և աստուածու-թեան մէջ: Խաղաղութիւն արաւ երկնքի և երկրիս մէջ և մարդկային իրաւագործութիւնն ներկայացուց չոր Աստուծոյ ազադակելով. «Հայր, ի ձեռս Բո աւանդեմ զհոգի իմ» (Ղուկ. ԻԳ. 46): Պատանքուելով թաղուեցաւ մարմնով. քանդեց դժոխքը, ազատեց բանտարկեալ հոգիները, իւր աստուածային իշխանութեամբ խայտառակեց և ոչնչացուց սատանայի իշխանութիւնը և պետութիւնը, փառաւորապէս յարեաւ երեք օրում և 40 օրից յետոյ համբարձաւ երկինք և նստաւ չոր Աստուծոյ աջ կողմում: Ահա ապա սորա համար է ասում. Որոյ ելիւնս — ինչն էր եղև է վերայ ուսոյ եւրոյ:

Գ. Եւ անոն իոյլեցաւ նմա՝ հրեշտակ մեծի Խորհրդոյ: Արդէն փոքր ի շատե ծանօթացանք Յիսուս Քրիստոսի աստուածային և մարդկային անուններին: Այժմ ծանօթանանք հրեշտակ բառի հետ կապուած անուան: Հրեշտակ անունն նշանակում է պարգաւաւոր, խօսք կամ հրաման կամ կարգադրութիւն և որոշում տանող և հաղորդող այս ինչ և այն ինչ անձին: Այսպիսի էր Գաբրիէլ հրեշտակապետի պաշտօնի պատգամաւորութիւնն առ Չաքարիա և առ Մարիամ Ե. կոյս, նոյնպէս և հովիւներին աւետող և «Փառք ի բարձունս» երգող հրեշտակներն:

Բայց Յիսուս Քրիստոս յանձնառու եղած էր Մեծ Խորհրդի պատգամաւորութիւն, այս է Մարտը հաշտեցնել Հօր Աստուծոյ հետ. մարտը հեռացնել մոլութեան, մեղաց և կրասպաշարութեան լափաւորութեան և ենթարկել ճշմարիտ Աստուածութեան, անանց թաղաւորութեան, որից ստեղծուած է ինքն մարդն. և միանգամայն լափաւորեցնել ամեն սրտերում Աստուծոյ թաղաւորութիւնը և հշարտութեանը իւր ամեն պարագաներով: Յիսուս Քրիստոս ստանձնած էր կատարել խոստացեալ Չափի, Մեղիայի, Փրկի, Քահանայի, Մարգարէի և Թափաւորի պաշտօններ: Այդ ամենը կատարեց ամենայն անձնութեամբ մինչև մահո խաչի և մահո գեղեցման համբերելով: Սորա համար է ասում մարգարէն. «Եթէ Տէր Աստուած մեզ համար Չափ թողած չլինէր, Սողոմի պէս կլինէինք և Գոմորին կը նմանուէինք» (Ես. Ա. 9): Ահա այս պատճառաւ է ասում. Հրեշտակ մեծի խորհրդոյ: Պօղոս ս. առաքեալն մեծ խորհուրդ է անուանում Ամուսնութիւնը, բացատրելով թէ խորհրդիս մեծութիւնն Քրիստոսի մէջ է, որով եկեղեցին միանում է Աստուածութեան հետ:

Ի. Ստանդելի խորհրդակէց. Պէտք է ի բոլոր սրտէ հաւատանք որ երկինք և երկիրս ստեղծագործելու ժամանակ Բանն Աստուած, Միա-

ճին Որդին խորհրդակէց էր Հօր Աստուծոյ և Հոգւոյն Աստուծոյ: Այս ճշմարտութիւնն երևում է նոյն իսկ Ս. Կրքից. «Եւ ասաց Աստուած, ստեղծենք մեր պատկերին և նմանութեան համեմատ մարդ» (Մնն. Ա. 20): Պարզ երևում է որ մարտը ստեղծելուց առաջ նախ խորհուրդ կազմած է Ս. Երրորդութիւնը — Հայր, Որդի և Ս. Հոգի և խորհրդակցելուց յետոյ ստեղծած մարտը: «Սկզբից երկիրը ստեղծելուց առաջ և անդունդները գործելուց առաջ, աղբիւրների ջուրերն բղխելուց առաջ, լեռները և բլուրները հաստատելուց առաջ Տէրն (Հայր Աստուած) ծնաւ զիս: ... Երբ պատրաստում էր երկինքը (Հայր Աստուած) ես Նորա հետ էի, երբ զօրացնում էր վերին ամպերը և հաստատում էր անդրնոց աղբիւրները... երբ հաստատուն դնում էր երկրի հիմունքը, ես (Բանն Աստուածս) Նորա — Հօր Աստուծոյ մօտ էի... ես էի, որով միշտ ուրախանում էր Տէրն և ամեն ժամանակ յնծայի Նորա առաջ» (Առ. Բ. 23—30): Ահա այսպէս միշտ խորհրդակէց եղած է Բանն Աստուած Հօր և Հոգուն երկնքի և երկրիս և ապա բոլոր զարդերի ստեղծագործութեան ժամանակ, որի պատճառաւ էլ ասում է Ստանդելի խորհրդակէց:

Ե. Աստուած հղօր. Մտրի մէջ բազմաձև

մեզ երևում է մի փոքրիկ մանուկ, մի տկար անզօր մանկիկ: Սակայն Նա է հզօր Աստուած, Նա է, որ խօսքով ոչնչից ստեղծեց երկինքը և երկիրս, Նա է, որ խօսքով ստեղծեց անթիւ հրեշտակները և հողից մարդ. Նա է, որ կործանեց Սոդոմ և Գոմոր, տեղաց հրաշքներ եգիպտոսի վերայ, պատառեց Կարմիր ծովը և նորա մէջ խեղդեց Փարաօն իւր զօրքով, անապատում մանանայով կերակրեց 40 տարի Իսրայէլացիները և ապառաժից բղետցուց ջուր: Ահա այսպէս Հզօր Աստուած է մանկացեալ Յիսուս: Մարդը ստեղծելու ժամանակ այնքան նեղութիւն չկրեց Փրկիչն՝ որքան կրեց ապականուած մարդը վերածնելու համար: Հզօր Աստուած է Փրկիչն, որ զօրութեամբ աւերեց դժոխքը, ազատեց հազարաւոր տարիներ բանտարկեալները և Հզօր Աստուած է Քրիստոսը յարեալ գերեզմանից:

Զ. Իշխան հայր հանդերձեւայ աշխարհին. Երբ վերջանայ այս աշխարհն, այնուհետև կսկսի միւս աշխարհի իշխանութիւնն: Ահա այս է հանդերձեալ աշխարհն: Այդպէս վկայում է և ինքն Յիսուս Քրիստոս՝ ասելով. «Եւ ոչ եթէ Հայր (Աստուած) դատում է մէկը, այլ իւր Որդուն տուաւ ամեն տեսակ դատաստան, որպէս զի ամենքն էլ պատուեն Որդին, ինչպէս պատուում են Հայրը ... Եւ

Իշխանութիւն տուաւ (Հայրն Որդուն) նմա դատաստան անել. և որովհետև Մարդոյ Որդի է, այդ բանի համար ինչո՞ւ էք զարմանում. որովհետև կը դայ ժամանակ, որի մէջ ամենքն՝ որ դերեզմաններում կը լինին, կը լսեն Նորա (Յիսուսի) ձայնը (յարութիւն կառնեն) դուրս կը դան. նորա՞ որ բարիք գործած կը լինին՝ կենաց յարութիւն կառնեն, և նորա՞ որ չար գործած կ'լինին, դատաստանի յարութիւն կառնեն» (այս է պէտք է՝ դատուին). (Յով. Ե. 22—23): Այսպէս է և հետեւեալն.—արդարոց վիճակն դատաստանից յետոյ:

«Եւ տեսայ նոր երկին և նոր երկիր, որովհետև անցան առաջին երկինք և երկիր, և ծով չկար: Եւ տեսայ ս. քաղաքը—Նոր Երուսաղէմը, որ ... հարսի պէս զարդարուած էր իւր փեսային համար, և երկնքից լսեցի մի ձայն, որ ասում էր. «Ահա Աստուծոյ խորանն մարդոց մէջ. և կը բնակէ նոցա հետ և նոքա ժողովուրդ նմա և Սա Աստուած նոցա: Եւ կը ջնջէ նոցա աչքերից բոլոր արտասունքները, և չլինիր այլ ևս ո՛չ մահ, ո՛չ սուգ, և ո՛չ աղաղակ, ո՛չ ցաւեր, և ո՛չ աշխատանք... և ասում է ինձ. ես եմ սկիզբն և կատարած» (Յայտ. ԻԱ. 1—6):

Ուրեմն աշխատենք որ անօգուտ չանցնի Յիսուս Քրիստոսի մեզ համար մանկանալն,

մարդանայ, խաչուիլն և թաղուիլն. աշխատենք որ անօգուտ չանցնի Փրկչի մեզ համար թափած արիւնն, աշխատենք որ մեր մեղքերով մեզ համար դժոխք չլինենք. աշխատենք մենք էլ համբերութեամբ տանել մեր խաչը: Ի վերջոյ աղօթենք որ մեզ էլ արժանացնէ իւր անձառելի շնորհքներին. ամէն:

ՔԱՐՈՋ ԺԱ.

«Այսուհետեւ չես ծառայ, այլ որդի եթէ որդի և ժառանգ Աստուծոյ» (Գաղ. Գ. 4):

Այսուհետեւ ծառայ չես, այլ որդի ես, եթէ որդի ես, ուրեմն ժառանգ ես Աստուծոյ: Պօղոս Սրբազան առաքեալի այս խօսքին միտքը լաւ հասկացնելու համար ամենակարեւոր է բացատրել Ժառայ, որդի և Ժառանգ բառերը առանձին առանձին:

Ծառան ոչ տան որդին է և ոչ տան ժառանգն, այլ փողով վարձուած սպասաւոր է: Ա. Գրքում երևում է որ շատ անգամ գովարանուում է մարմնաւոր, հաւատարիմ և ազնիւ ծառան: Սակայն այս չէ Պօղոս առաքեալի ասած Ժառան:

Սովորաբար շատ են որդիների տեսակ-

ներն: Ծրինակ հարազատ որդի, հոգեգաւակ որդի, ապօրինի որդի, վատնող որդի, ևլն: Հարկ է յայտնել թէ սոցանից և ոչ մին ժառանգում է իւր ծնողաց ունեցած հարստութիւնը: Արովհետեւ փորձով տեսնուած է որ ժառանգութիւնից զրկուած են այն մարմնաւոր որդիքն, որք իւրեանց անառակ վարքով և բարքով ատելի եղած են իւրեանց ծնողաց, որք միշտ շուայլութեամբ վատնում են իւրեանց ծնողաց ժառանգութիւնը, որք ամենայն մասամբ նախատինք և անարգանք են լինում իւրեանց օժաղէն, ազգին, եկեղեցուն և նախնեաց, որք անուանարկում են և անպատուում իւրեանց ծնողաց անունը, պատիւը և վարկը: Այո, ժառանգութիւնից զրկուում են այսպիսի մարմնաւոր որդիք:

Իւրեանց ծնողաց հարստութիւնը ժառանգում են միայն այն որդիքն, որք իսպառ հնազանդ են իւրեանց ծնողաց, որք իւրեանց ազնիւ վարքով և բարքով վայելում են իւրեանց հարց և մարց համակրութիւնը, որք միշտ տնտեսութեամբ շահագործում են իրանց յանձնուած զրամագլուխը, որք ամենայն մասամբ փառք ու պարծանք են լինում իւրեանց ծնողաց, բարձրացնելով նոցա անունը, պատիւը և վարկը հասարակութեան մէջ: Ահա այսպիսի ազնիւ յատկութիւն ունեցող որդիք

են շարանգոմ իւրեանց ծնողաց հարստու-
տութիւնը և կայքը:

Բայց Պօղոս ս. առաքեալի խօսքն այստեղ
մարմնաւոր շարայի, որոնք և մարմնաւոր շա-
րանգի մասին չէ, այլ հոգեւոր: Ծարայ չէ
նշանակում փողով վարձուած սպասաւոր, այլ
նշանակում է կուռքերին շարայող, մոլու-
թեանց և մեղաց շարայ եղած մարդիկ, մեղաց
գերի եղած «որոնք»: Առաքեալիս քարոզու-
թեան ժամանակ կուսպաշտ էր մարդկութեան
ամենամեծ մասն: Մարդիկներէից ոմանք ջերմե-
ռանդութեամբ իբրև աստուած պաշտում էին
արեգակը, լուսինը և աստղները, ոմանք պաշ-
տում էին վիշապներ, կոկորդիլոսներ և կո-
վեր, շատերն պաշտում էին ոսկուց, արծա-
թից, պղնձից և քարից շինուած կուռքեր և
արձաններ, շատերն Նեղոս և Գանգէս գետե-
րը, շատերն պաշտում էին կանացի պատկեր-
ներ, վերջապէս ճշմարիտ Աստուծոյ փառքը,
պատիւը, երկրպագութիւնը և պաշտումը տա-
լիս էին անպիտան և անբան գաղաններին և ա-
րարածներին: Ահա այդ ամենի համար է
ասում առաքեալն. Այսուհետև շարայ չէս:
Կամենում է ասել քանի որ Յիսուս Քրիստոս
Փրկիչն արդէն ոչնչացուցած է սատանայի զօ-
րութիւնը, խայտառակած նորա զօրութիւնը,
ճանօթացուցած է մեզ ճշմարիտ աստուածու-

թեան հետ և խափանած կուռքերի և մո-
լութեանց պաշտամունքը և ծառայութիւնը.
ուրեմն, ժողովուրդ, այսուհետև այլ ևս ծա-
ռայ չես արեգական, լուսնի և աստղների,
ծառայ չես գաղաններ և գետեր պաշտելու.
Ծառայ չես սողուններին և ձեռագործ կուռ-
քերին երկրպագելու, ծառայ չես այլ ևս ար-
ձաններ և ձեռագործներ պաշտելու, այլ ևս
ծառայ չես արարածներ պաշտելու, այսու-
հետև դու Աստուծոյ որդին ես, Քրիստոսի
թափած արիւնով գնուած և ազատուած ես
սատանայական իշխանութիւնից և մեղաց գե-
րութիւնից և որդեգրուած Հօր Աստուծոյ:
Ասում է մի և նոյնը և Յովհաննէս Աւետա-
րանիչն՝ գրելով. «Սիրելիք, այժմ որդիք Աս-
տուծոյ է՞ք. . . . յայս սակս յայանեցաւ Որ-
դին Աստուծոյ, զի լուծցէ զգործս սատանա-
յի» (Ա. Յով. Գ. 2—8):

Մենք Աստուծոյ որդիքն ենք արդարև,
բայց ոչ թէ բնութեամբ որդիք, այլ շնորհիւ
Քրիստոսի: Հօր Աստուծոյ բնութեամբ որդի
միմիայն միածին Որդի-Բանն Աստուած է, Որ
Հօր Աստուծոյ և Հոգւոյն Աստուծոյ բնութե-
նակից է և էութեանակից: Առաջին մարդն-Ա-
դամ պապին — արգելուած պտուղը կերաւ աս-
տուածանալու համար, սակայն ոչ միայն աս-
տուած չեղաւ, այլ և մարմնով էլ մեռաւ, հոգ-

ւով էլ: Հօր Աստուծոյ Միածին Որդին Աղա-
մի նման մարդ եղաւ, Աղամի հասարակեալ
որդիքը անուանեց իւր Եղբայրներ և Հօր Աս-
տուծոյ որդիք, վերականգանացոյց հոգւով Ա-
ղամը և սորա ամեն հասարակեալ սերունդը.
«Քանզի մարդով եղև մահ և մարդով (մար-
դացեալ Յիսուսով) յարութիւն մեռելոց, որ-
պէս Աղամաւ ամենքին մեռանին, նոյնպէս
և Քրիստոսիւ ամենքին կենդանացին իւրա-
քանչիւր յիւրում կարգի՝ նախ Քրիստոս և
ապա քրիստոսեանք» (Ա. Կոր. Ժ. 21—23):
Մէկ խօսքով Աստուած մարդացաւ և մարդը
աստուածացոյց, որ էր առաջին մարդոյ ցան-
կութիւնը: Ահաւասիկ սորա համար է ասում.
Այսպէս ժամանակ ինչպէս այլ որդի էս, ելի որդի
էս, որքան Աստուծոյ ժամանակն էս:

Ժամանակ Աստուծոյ՝ նշանակում է Աս-
տուծոյ անսովորութիւնը ժառանգող և վայելող
Նորա փառքը և մշտնջենաւորութիւնը, որոց
մէջ է ծայրագոյն երջանկութիւնն: Այս ան-
զուգական շնորհքը-Աստուծոյ որդիութիւնը ժա-
մանակէլը-խոստացած է մեզ Փրկիչն՝ ասելով.
«Ուր եսն եմ, անդ և պաշտօնեայն իմ եղի-
ցի» և թէ «զի հաճեցաւ Հայր ձեր տալ ձեզ
զարքայութիւն»:

Հարկ է յայտնել թէ ամեն որդի անխտիր
է կարող ժառանգել այդ անզուգական եր-

ջանկութիւնը. վասն զի «անիրաւք զարքայու-
թիւնն Աստուծոյ ոչ ժառանգեն, մի խաբիք,
ոչ պոռնիկք, ոչ կռապարիշաք, ոչ շունք, ոչ
իգացեալք, ոչ արուագէտք, ոչ գողք, ոչ
ազահք, ոչ բամբասողք և ոչ յափշտակողք
զարքայութիւնն Աստուծոյ ոչ ժառանգեն»
(Ա. Կորն. Զ. 10 և Բաղ. Ե. 19—21): Աս-
տուած գանգատում է մարդարէի բերանով
Խրայէլի ժողովրդեան անառակութեանց մա-
սին ասելով. «Որդին փառաւորում է իւր
հայրը և ծառան վախում է (ակնածում է)
իւր տիրոջից. իսկ արդ՝ եթէ ես հայր եմ,
ո՞ւր է իմ փառքն, և եթէ տէր եմ, ո՞ւր է
իմ պատիւն» (Մաղաք. Ա. 6): Իսկ մեր
Փրկիչն Յիսուս Քրիստոս մեզ զգուշացնելով
ասում է. «Ոչ ամենայն՝ որ ասէ ցիս Տէր
Տէր, մտցէ յարքայութիւն երկնից, այլ որ
առնէ զկամս Հօր իմոյ, որ յերկինս է: Բա-
զումք ասիցեն ցիս յաւուր յայնմիկ. Տէր
Տէր, ոչ յանուն քո մարդարէացաք և յանուն
քո դէս հանաք և յանուն քո զօրութիւնս
բազումս արարաք: Եւ յայնժամ ասացից ցնո-
սա. եթէ ոչ երբէք զիտէի զձեզ. իբաց կա-
ցէք յինէն ամենքեան, ոյք գործէք զանօ-
րէնութիւն» (Մատ. Է. 21—23): Աստուա-
ծային դատաւոր Յիսուս Քրիստոսի այս սոս-
կալի վճիռն մի ամենազօրեղ և սպառնալի

խթան լինելու էր ամեն մի քրիստոնէի համար դէպի բարին և դէպի երկիւղածութիւնն ընթանալու այս կեանքում: Եթէ շատ որդիք ամեն ջանք գործ են դնում, որ չզրկուին իւրեանց մարմնաւոր հարց կորստական ժառանգութիւնից, որչափ ևս աւելի կարևոր է մեզ հոգևոր որդւոցս համար գործ դնել ամեն ջանք և հնարք, ամեն արթնութիւն և զգուշութիւն, ամեն խոնարհութիւն և հեղու-թիւն, ամեն համեստութիւն և անձնուիրու-թիւն, որպէսզի չզրկուինք յաւիտենական ժառանգութիւնից և մշանջենաւոր երջանկու-թիւնից: Արովհետև Փրկիչն՝ մեր կատարեալ որդիութեան պարտաւորութիւնները գլխաւորապէս սահմանում է հետևեալ առաքի-նութիւնները գործքով կատարելու մէջ, որք են (ամեն քրիստոնեայ իւր կարողութեան թեան չափով) կերակրել ահօրհները, ջուր խմեց-նել Զարառներն, հիւրընկալել օտարները, հազցնել մեղիները, տեսութեան գնալ հիւանդ-ներն և այցելութեամբ մխիթարել Բանար-կեանքները: Այս գլխաւոր առաքիւնութիւնները մեզանից պահանջող Փրկիչն նախ ինքն ան-ձամբ մատակարարած է մեզ այդ բոլոր շնորհք-ները. վասն զի նախ «Ակաւ Յիսուս առնել և ապա ուսուցանել» (Գործ. Ա. 1): Օրի-նակ. մենք սոված, անօթի էինք ոչ թէ կո-

րըստական հացին, այլ կենաց հացին. Գրիստոս մատակարարեց մեզ և միշտ պարգևում է մեզ կենաց Հացը, իւր կենսատու մարմինը. մենք ծարաւ էինք անմահական Բաժանիչն, Նա շնորհեց մեզ իւր սրբարար աբիւր և միշտ շնորհում է մեզ մեր հոգևոր կեանքը վերանորոգելու համար. մենք օտար էինք, պատուիրա-նապանցութեամբ հեռացած էինք Աստուածութիւնից. Նա հիւրընկալեց մեր մեղանշող մարմինը և հոգին իւր աստուածային բնու-թեան մէջ և տարաւ բազմեցուց Հօր Աստու-ծոյ աջ կողմում. մենք մերկացած էին Հոգ-ւոյն Սրբոյ Եօնարկեան շնորհքներից ինչպէս անզուգական զգեստից: Մենք հիւանդ էինք հոգևոր և մարմնաւոր անբուժելի հիւանդու-թեամբ. Նա եկաւ մեզ տեսութեան և բը-ժըշկեց մեր հոգևոր ցաւերը և վերերը², բը-ժըշկեց այն. բայց իւր իսկ ցաւերով և վեր-քերով—խաչափայտի վերայ բեւեռուելով և

¹ « Ամենայն զլուխ ի ցաւս և ամենայն սիրտ ի տրտմութիւն. յոտեց մինչև ցզլուխ չիք ի նմա առողջութիւն . . . չիք սպեղանն ի վերայ դնել, ոչ ձէթ և ոչ պատանս» (Ես. Ա. 5—6): «Այր մի . . . անկաւ ի ձեռս աւազակաց, որք մերկացուցին զնա. և վէրս ի վերայ եդին, թողին կե-օամահ և գծացին . . .» (Դուկ. Ժ. 30—37).

² Մատ. Ը. 17:

տանջուելով¹: Մեր նախնի պապերի հոգիներն բանտարկուած էին, ոչ հասարակ բանտում, այլ դժոխքի անեյանելի բանտում. Յիսուս հոգւով և աստուածութեամբ իջաւ և այցելեց բանտարկեալ հոգիներին, աւերեց դժոխքը և ազատեց բանտարկեալ հոգիները: Ահա այս ամենը նախ ինքն կատարած է արդեամբք և գործովք, ապա պահանջում է իւր արքայութիւնը ժառանգողներէց: Երկրորդ անգամ աշխարհ գալու է ինքն Փրկիչն և անձամբ հրաւիրելու է այդ առաքինութիւնները գործողները՝ ասելով. «Եկէք իմ Հօր օրհնածներ, եկէք ժառանգեցէք աշխարհի սկզբից ձեզ համար պատրաստուած արքայութիւնը: Որովհետեւ անօթեցայ՝ կերակրեցիք զիս, ծարաւեցայ՝ խմացրիք ինձ, օտար էի՝ հիւրասիրեցիք զիս, մերկ էի՝ հագուստ հագցուցիք ինձ, հիւանդ էի՝ տեսաք զիս, բանդում էի՝ ինձ մօտ եկիք» (Մատ. ԻԵ. 34—46): Մարդկային տկար բնութիւնն պահանջում է այդ ամենը, և երբ մենք միմեանց մատակարարում ենք այդ պարտաւորութիւնները, Փրկիչն համարում է նոյն իսկ իրան արած. «Որովհետեւ արարիք միում յեղբարցս այսոցիկ փոքրկանց, ինձ արարիք»:

1 Յէ՛ս Ես. ԾԳ. 1—10 և չորս աւետարան:

Ահա սորա համար է ասում. «Այսուհետեւ չես ծառայ, այլ որդի եթէ որդի և ժառանգ Աստուծոյ»: Աշխատենք գործքով կատարել այդ պարտաւորութիւնները և աղօթենք միշտ, որ մեզ էլ արժանացնէ Փրկիչն «Եկէք իմ Հօր օրհնածներ» քաղցր ձայնին վերջին օրում. ամէն:

ՔԱՐՈՉ ԺԲ.

«Զգո՛յ՛ջ լերուք ի սուտ մարդաբէկեցն՝ որ դան առ ձեզ հանդերձիւք ոչխարաց, և ի ներքոյ են գայլք յափշտակողք: Ի պողոյ նոցա ծանկջիք զնոսա» (Մատ. Է. 15—16).

Փորձառու հոգեւոր և մարմնաւոր ծնողաց յատուկ է զգուշացնել իւրեանց հոգեւոր և մարմնաւոր զաւակները հոգեւոր և մարմնաւոր վտանգներից, զգուշացնել հոգեւոր և մարմնաւոր կեանքի դէմ լարուած որոգայթներից (Թալակ) և փորձանքներից: Այ՛ս, յատուկ է նոցա զգուշացնել հոգեւոր և մարմնաւոր մարդասպաններից, գողերից և յափշտակող գայլերից: Ահա այսպէս զգուշացնում է և մեզ ամենիս, ինչպէս Տէր և Փրկիչ, ինչպէս քարոզիչ և վարդապետ և ինչպէս փորձառու վար-

ժապետ և խրատիչ, ինքն Յիսուս Քրիստոս
 ասելով: «Չգոչացէ՛ս սոսք մարգարէնեբնոց, որ
 գալիս են յեղ ճօսս ոչխարնեբն հաճոսսսեբոմ, և
 ներսոց յափշտակող գայլեր են: Եւսոսս պոսոսսնեբնոց
 պէտք է ճանաչէ՛ս զնոսս:»

Զգուշութիւնն հոգևոր և մարմնաւոր
 կեանքի ապաստարանն է ամեն պարագայի մէջ,
 և մեր միակ մերձաւոր պաշտպանն, և այս
 ինչպէս մի անձի համար, նոյնպէս և մի ազգի
 և եկեղեցու համար: Քանի քանի անձինք,
 քանի քանի ազգեր զոհ եղած են անզգու-
 շութեամբ Քրիստոսի այս պատուէրը զխարտեւ-
 պատճառաւ: Փորձով գիտենք, որ զգուշացող
 կենդանիք ազատուում են որոգայթներէց, իսկ
 անզգուշներն ընկնում են որոգայթների մէջ և
 սպանուում:

Ինչպէս լինում են խոս ակունք և կեղծ
 ակունք, մաքուր արծաթ փող և կեղծ փող
 (չալէ դրամ), զուտ ոսկի և կեղծ ոսկի, խո-
 լիս չիթ և կեղծ չիթ, նմանապէս լինում են
 ճշմարտախօս և սրտախօս մարդիկ, ճշմարիտ և խո-
 քեբնայ քարոզիչներ, խնայան և կեղծ մարգա-
 րէներ, անկեղծ և կեղծ բարեկամներ և ընկեր-
 ներ և քահանաներ, զոր օրինակ հայկական
 առածն ասում է. «Մարդ մարդի տահանայ,
 մարդ մարդի ստատանայ:» Ահա սորա համար է
 զգուշացնում մեզ Փրկիչն սոսք մարգարէնեբնոց:

խոքեբնայ և խարտախ անձերից և կեղծ ու սրտախ-
 փեղ մարդորսներէց, որք քանդում են ամեն ինչ:

Խորայելի (ճշուաների) տունը քանդե-
 ցին սոսք մարգարէներն, որք քարոզում էին
 ճշմարիտ մարգարէների քարոզածների հակա-
 ուակը, որով ժողովուրդն ծռուեցաւ աստուած-
 պաշտութիւնից կուսապաշտութիւն, առաքի-
 նութիւնից՝ մոլութիւն, լուսից՝ խաւար և բա-
 րոյականութիւնից՝ անբարոյականութիւն: Այս-
 պիտով կործանուեցան Հրէից թագաւորու-
 թիւններն, քայքայուեցան ներքին ուժերն,
 քանդուեցաւ Տաճարն, գերի գնաց ժողովուր-
 դն և վերջապէս ամեն կողմեր ցրուեցան և
 հալածուեցան Հրէաներն: Ահա այս եղաւ
 սուտ մարգարէների տուած օգուտն: Զար-
 մանալին այն է որ ժողովուրդն աւելի հաճու-
 թեամբ լսում էր սուտ մարգարէների կորստա-
 քեբ քարոզները քան ճշմարիտ մարգարէների
 կեխոքեբ քարոզները: Ուրեմն պէտք է որ մեզ
 համար ամենաազգու խրատ լինի Փրկիչի խօս-
 քըն — չգոչացէ՛ս սոսք մարգարէնեբնոց, որ գա-
 լիս են յեղ ճօսս ոչխարնեբն հաճոսսսեբոմ, և ներսոց
 յափշտակող գայլեր են:

Իսկական բնութեամբ հեղ խոսարն, անզեմ
 և անղօր է ոչխարն և ամեն ազգաց սիրելի և
 ունի ընտիր բերքեր, որք են կաթն, պանիր,
 իւղ, բուրդ և այլն:

Իսկական բնութեամբ Բիշապիչը յափշտակողն փնտաակար և քննաւոր զագան է զայլն: Դայլերն աւելի հետամուտ են յափշտակել և պատառոտել հօտից մարորուած և բաժանուած ոչխարները և շատ անգամ վախում են ահագին գամինո շներից մօտենալ ոչխարի հօտերին: Այս է պատճառն որ Բայլի բնութիւն ունեցող մարդորսներն մօտենում են ոչխարի մօրէով քողարկուած, որպէս զի խարուեն հօղիւներն ոչխար կարծելով և իւրեանք ոչխարազգեստներն անեն իւրեանց որսը: Դայլ և ոչխար քանի տարբեր են բնութեամբ:

Որպէս զի զիւրաւ կարողանանք որոշել ճշմարիտ մարդարէն կեղծ մարդարէնց, ոչխարագիւտ Բայլերը իսկական ոչխարներից, նենգամիտ մարդորսը՝ ազգասէրից և Աստուծուց յուղարկուածը՝ ինքնակող խոտարարներից, Փրկկիչն տալիս է հետևեալ նշանները. «Ի պարզ նոցա Ժանիջիտ գնտա, միևն բաղեցե՞ն ի վրայ խաղող կամ ի պարսակէ լոպ» այս է՝ նոցա պտուղներից կը ճանաչէք նոցա ինչ լինելը, միթէ խաղող կը քաղեն փուշերից, միթէ թուզ կը քաղեն տատասկից: Նատ հեշտ է ոչխարի զգեստով մարդ խաբելը, սակայն հեշտ է պարոպ կեղծել կամ խարդախելը, քանզի խիստ զբժուար մինչև իսկ անկարելի է ստիք իրրև զեռնախնձոր ծախել և ճր(անպատուատ) զկեռը

իրրև տանձ: Այսու ամենայնիւ ամենակարեւոր է մեզ վերջին ծայր զգոյշ լինել ամեն ըսպէ և ամեն ակնթարթ, ինչպէս ասում է Յովհաննէս աստուածաբան աւետարանիչն. «Սիրելիք, մի՛ հաւատար ամեն հոգու, հապաքնարեցէք հոգիները՝ եթէ Աստուծուց զըրկուած կը լինին, վասն զի շատ սոս մարդարէնից զուրս եկած են աշխարհումն» (Ա. Յով. Դ. 1): Այս, ամենակարեւոր է միշտ զգոյշ միշտ արթուն և միշտ զգաստ լինել, վասն զի Ժակոպիչը վերսորել և ցաւեցոցեղ փուշեր ունին թէ՛ քիչ և թէ՛ պարսակէ թուփերն, երկուքն ևս արիւն թափող են, երկուքն ևս հագուստներ ծիւ ծիւ անող և պատառոտող են՝ ինչպէս մի անձի, մի տան անդամոց, նոյնպէս և մի ժողովրդեան անդամոց: Ուրեմն կարելի է փուշերից և տատասկներից բարի բան սպասել բացի վնասակարներից: Ուրեմն կարելի է օգուտներ սպասել ոչխարազգեստ գայլերից, օգուտներ սպասել սուտ մարդարէններից, բարիք սպասել կեղծ ապրանք/կեղծ մարդարիտ, կեղծ մարդասիրութիւն և կեղծ եղբայրութիւն ծախողներից, ինչպիսիներից զգուշացնում է և Պօղոս սրբազան առաքեալն ասելով. «Զգոյշ կացէք՝ մէկն չլինի որ զձեզ կողոպտէ ճարտար մշտութեամբ, և սուտ խաբէութեամբ, որք մարդկան աւանդութեան համեմատ և այս աշ-

խարհիս տարերաց (նիւթ, զգալի իրեր) համեմատ և ոչ թէ Յիսուս Քրիստոսի (Հոգւոյն համապատասխան խօսակերպով), որովհետև մարմննապէս Յիսուսի մէջ բնակում է Աստուածութեան ամեն լրումն, և դուք լցուած էք նորանով, Որ գլուխ է ամեն իշխանութեան և պետութեան (Կող. Բ. 8—10):

Կան մարդիկ, որք պատասխանատու չեն զոգանում են ճշմարտութիւնը, օրինակ շինում են փեթակներ (զանազան ձևով) մեղուների մուտքի չորս կողմերը օծում զանոնի կոչուած քաղցր նիւթով՝ որ շինուած է մեղրով և ուրիշ քաղցրը նիւթերով և փեթակները դնում անտաների բարձր քերձերի վերայ և որսում այլոց մեղուները: Ահա այսպէս են անում և սուտ մարդարէներն, խաբեբաներն, սուտ առաքեալներն և մարդորսներն—պատրոզական խաբեբայ և քաղցր խօսքերով և սնտախօսքով քաղցրացնում են միամիտ լսողների բերանները, մոլորցնում մաքերը, պղտորում սրտերը, խախտում հաւատքը և գերելով հոգիները որսում: Եթէ մեծ ցաւ է պատճառում դրամի և անասնոց կորուստն և գողութիւնն, որչափ ևս աւելի ցաւ պատճառելու է հոգւոյ կորուստն և գողութիւնն, քանզի «Չինչ օգտիցի մարդ՝ թէ զաշխարհս ամենայն շահեսցի և զանձն իւր տուժեսցէ, կամ զինչ տա-

ցէ մարդ փրկանս անձին իւրոյ» (Մատ. ԻԶ. 26):

Ուրեմն վերջացնելով խօսքս, սիրելի Հայ ժողովուրդ, կրկնում եմ՝ Փրկչի և առաքելոց խրատները. «Չգոյշ լերուք ի սուտ մարդարէիցըն, որ զան առ ձեզ հանդերձիւք ոչխարաց, և ի ներքոյ են դայլք յափշտակողք: Ի պտոյ նոցա ծանիջիք զնոսա...»: «Սիրելիք մի՛ հաւատաք ամեն հոգու, հապա ընտրեցէք հոգիները եթէ Աստուծուց զրկուած են, վասն զի շատ սուտ մարդարէներ երևան եկած են աշխարհումս:» «Չգոյշ կացէք, չլինի թէ մէկն զձեզ խաբէ...»: Աղօթում եմ, որ Փրկչն զձեզ ազատ պահէ ամեն տեսակ սուտ մարդարէներից, աշխարհագետ գայլերից և մեղուազող մարդորսներից, ամէն:

ՔՆՐՈՉ ԺԳ.

«Աղաչեմ զձեզ, եղբարք, գիտել զայնպիսինս, որ հերձուածս և դայթակղութիւնս առնիցեն արտաքոյ վարդապետութեան՝ զոր դուքն ուսայք, և խորչեցարուք ի նոցանէ: Զի այնպիսիքն Յեառն մեքում Քրիստոսի ոչ ծառայեն, այլ իւրեանց որովայնիւ քաղցրաբանութեամբ և օրհնութեամբ պատրեն զսիրտս անմեղաց» (Հռով. ԹԶ. 17—18):

Աղաչում եմ ձեզ, եղբայրներ, ճանաչել այնպիսիները, որ ձեր սովորած վարդապետութիւնից դուրս կանեն հերձուածներ և

գայթակղութիւններ. և հեռացէք նոցանից: Որովհետեւ այնպիսիներն չեն ծառայում մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսին, այլ իւրեանց որովայնին և խարում են անմեղաց սրտերը անուշ խօսքերով և գովելով:

Փորձառու հայրերն և մայրերն բազմիցս (չառ անգամ) աղաչելով են զգուշացնում իւրեանց հոգեւոր և մարմնաւոր զաւակները— արական և իգական— հոգեկորուստ վտանգներից: Այդպէս է անում և ս. առաքեալն: Աւելորդ է զբել թէ զօրեղ ազդեցութիւն ունի լսող զաւակաց վերայ ծնողաց աղաչանքն, մանաւանդ սիրելի ծնողաց:

Եզքարք բառով հասկանալու ենք ոչ միայն տան արականները, այլ և իգականները, վասն զի կարելի չէ տան կէսը կրթել և կէսը անկիրթ թողուլ: Կէսը խրատել, քարոզել, զգուշացնել և միւս կէսը— իգականները թողուլ անխրատ, անքարոզ և առանց զգուշացնելու: Եթէ սխալուում է արականն, որչափ ևս աւելի իգականն:

Ինչպէս— ճանաչել այնպիսիները, որ յեր սովորած վարդապետութիւնից դուրս կանեն հերձուածներ և հայրնակողութիւններ: Ճշմարիտ ճանաչողութիւնից կախուած է մարդոց օգուտն, կեանքն և կենդանութիւնն, իսկ սխալ ճանաչողութիւնից է առաջանում մարդոց վնասն և

ճահն, մեղութիւնն և խնայութիւնն: Եթէ մի անձի սխալ ճանաչողութիւնից թշուառանում է և ոչնչանում մի ամբողջ գերդաստան, մի ամբողջ գիւղ և մի ամբողջ ազգ, այսպէս էլ մի անձի ուղիղ ճանաչողութիւնից բախտաւորուում է մի ամբողջ գերդաստան, մի ամբողջ քաղաք կամ երկիր և մի ամբողջ ազգ: Սրինակի համար մի Սրբահամ Նահապետ իսկութեամբ ճանաչելով ճշմարիտ Աստուծոյ բախտաւորուեցան իւր ամբողջ գերդաստանն և Հրէից տոհմն: Իսկ միւս ազգերն, հեռուելով իւրեանց նահապետների սխալ ճանաչողութեան, որք փոխանակած էին ճշմարիտ Արարիչը արարածաց հետ, զորս և պաշտած իբրև աստուած, վերջին ծայր թշուառացան և անբան կենդանիներից աւելի անբանացան, ինչպէս գանգատում է Տէրն. «Ասիր երկիրը, ականջ դիր երկիր, վասն զի խօսում է Տէրն, զաւակներ ծնայ և մեծացուցի և նորա անարգեցին զիս: Եզն ճանաչեց իւր ստացողը և էշն (ճանաչեց) իւր ախրոջ գոմը, բայց իմ ժողովուրդն զիս չճանաչեց» (Ես. Ա. 2—3): Քանի քանի մարդիկ, քանի քանի գերդաստաններ և քանի քանի ազգեր ճանաչողութեանց մէջ յիմարաբար սխալուելով, կործանած են իւրեանց տունները և ազգութիւնները: Ահաւասիկ սորա համար է զգուշացնում

ս. առաքելալն զմեզ, որ իսկոյն և եթ չհաւատանք մեր ամեն տեսածին և լսածին, իսկոյն և եթ հալած իւղի տեղ չընդունենք ինչ որ կեղծ է և շինծու, ինչի նպատակն ուրիշ է և մեր տեսածն և լսածն ուրիշ. վերջապէս երբ որ մեր մտաց հեռատեսութիւնն չէ կարողանում թափանցել և կշռել որ և է գործի օգուտը կամ վնասը, կենսաբեր կամ մահաբեր լինելը, բարւոյք է բնաւ չհաւատայ: Քանզի հաւատքն լսելուց է առաջանում, լսելն խօսքից և խօսքն մարդկից:

Կեռ շատ տարիներ առաջ Հայաստանեայց առաքելական և ս. եկեղեցու մարուբ և անբիծ դաւանութեան համար գրած է Յովհանն Երզնկացին. «Ով Հայոց եկեղեցի, շնուագեցաւ քո ուղղափառ հաւատոյ լոյսն. քո բարի ցորենի սերմանց մէջ չխառնուեցաւ որոմն. քո աւանդութեանց յստակ աղբիւրը չպղտորեց օտարոտի ուսմանց դառն ջուր. քո ձյմարիտ, ստոյգ և կենդանի հացին մէջ չչաղախուեցաւ մեռելական խմոր և չար քացալիսի հերձուած. քո անարատ ոսկի հաւատիդ և լուսատեսիլ գաւանութեանդ մէջ չգտնուեցաւ ժանգաճոտ պղինձ և սևագոյն կապար:» Գրած է և Ասորոց Պատրիարքն. «Այլ եթող մեզ շնորհ գթութեանն Քրիստոսի գաւակ կենդանութեան և սերմն

ազնուական աճման սրբութեան զկոյսն սուրբ՝ զեկեղեցին Հայաստանեայց, զսնեալն յանախտ արմատոյն և զպսակեալն ի նմին իսկ ի Փրկչէն մերմէ անդրանիկ հաւատով ի ձեռն Արգարու, որ ունէր զՀայս և զԱսորիս» (Միխայէլ Ասոր. Յազ. քահան. եր. 27—28):

Արդ՝ Քրիստոսի առաքելալն աղաչելով պատուիրում է մեզ ոչ միայն անխախտ պահել Հայաստանեայց առաքելական և ս. եկեղեցու անբիծ հաւատը և դաւանութիւնը, զորս և գովում են ուրիշները, այլ և ճանաչել այնպիսիները, որք այդ դաւանութիւնից դուրս խմորեալ վարդապետութեան անելով՝ Բաժանմանը կը ձգեն մեր ս. եկեղեցու մէջ և կը Գայնակիչեն միամիտները:

Լեւոյցէ՛ր նոցանից. Ուրիշ տեղ ասած ենք որ հոգին գերազանց է մարմնից: Արդ եթէ մարդիկ այնքան զգուշանում են մարմնաւոր գողերից, աւազակներից, եթէ մարդիկ միշտ հեռանում են մարմնը լսածնող օձերից, կարիճներից և մորմերից, որչափ ևս առաւել զգուշանալու և հեռի մնալու են հոգեւոր գաղտնից, հոգեւոր շքերից, հոգեւոր կարեւորից և հոգեւոր մարմերից, որք գողանում են հոգիներ, լսածնում և սպանում հոգիները և գայթակղեցնում միւսները:

Լեւոյցէ՛ր նոցանից, որովհետեւ այնպիսիներն

զէն շարայո՞ճ ձեր Տէր Յիսուս Քրիստոսին, այլ
 ինքեանց որովայնին: Եւ որովհետեւ Քրիստոսին
 չեն ծառայում այդպիսիներն, այլ իւրեանց
 որովայնին փորին-ուրեմն. Ձի բարունք զնան,
 զորոց բազում անգամ ասէի ձեզ, բայց արդ
 և լալով իսկ ասեմ, զթշնամեաց Խաչին Քրիս-
 տոսի որոց կարարածն կորուսի է, որոց աս-
 րոսածն որովայնն ինքեանց է և փառքն՝ ամբն
 ինքեանց, որք զերկրաւորս և եթ խորհին »
 (Փիլ. Գ. 18—29): Այս, այդ փորսպաշարներն
 սերմանում են մոլորութիւններ, ուղիղ հա-
 ւատքից և դաւանութիւնից ծնում են միա-
 միաները, պղտոր վարդապետութեամբ պատ-
 րում են մտքերը, թունաւորում սրտերը,
 խախտում հաւատը, գողանում հոգիները,
 հասարակութեան մէջ ձգում քայնակը-նիւն
 և քաժանո՞ճ եկեղեցուց, պապենական յիշա-
 տակարաններից, սրբութիւններից և ուղղա-
 փառ դաւանութիւնից շատերը: Հեռացէք,
 հեռացէք այդպիսիներից: Հեռացէք որովայ-
 նապաշաններից, հեռացէք այդպիսի՝ աղան-
 դաւորներից: Հաստատուն պահեցէք ձեր սուրբ

¹ «Էթից կակուզ էին նոցա խօսքերը, բայց
 քնքեանք էին ինչպէս սլաք—սուր սրուած—»
 (Սաղ. ԾԳ. 21):

հաւատը, անխմոր դաւանութիւնը, ճշմարիտ
 աստուածպաշտութիւնը, պապենական լեզուն,
 հայրենի յիշատակները և հայ մարտիրոսների
 արեամբ ներկուած և ցարդ սուրբ պահուած
 Եկեղեցին և հայութիւնը: Տէր Յիսուս Քրիս-
 տոս միշտ ձեզ հետ լինի հանապազ. ամէն:

ՔԱՐԱՉ ԺԳ.

Մեղաւոր կինն (Մատ. ԻԶ, 6—13,
 Մար. ԺԳ, 3—7. Ղուկ. Է. 36—47.
 Յով. ԺԲ. 1—8):

Երբ Յիսուս Բեթանիայում բորոս Սի-
 մոնի տան մէջ սեղանի վերայ հացի նստած
 էր, մի կին եկն և բերաւ մի շիշ թանկագին
 և աղնիւ նարդոսի իւղ (անուշահոտ ջուր)
 կտրեց շիշը և թափեց Յիսուսի գլխին և
 ինքն Քրիստոսի ետէն կանգնած՝ Նորա ոտքե-
 րի մօտ լաց էր լինում, իւր արտասուքնե-
 րով թրջում էր Փրկչի ոտները և իւր գլխի մա-
 զերով սրբում, համբուրում էր Նորա ոտ-
 ները և իւղով օծում: Երբ տեսան աշակերտ-
 ներն, բարկացան և ասում են. ի՞նչի համար
 կորուսեցաւ այդ իւղն, որովհետեւ կարելի էր
 ծախել այդ թանկ գնով և տալ աղքատներին:
 Գիտաց Յիսուս և ասում է նոցա. Ի՞նչու հա-
 մար վշտացնում էք այդ կինը, դա մի բարի
 դործ գործեց իմ վերայ. աղքատները ամէն

ժամանակ ձեզ հետ ունիք, բայց զիս ամեն ժամանակ չունիք ձեզ հետ: Դորա այդ իւզը իմ մարմնոյ վերայ թափելն նշանակեց իմ թաղումն: Բայց ճշմարիտը ասում եմ՝ ձեզ, ուր որ և կը քարոզուի այս աւետարանս բոլոր աշխարհում կը խօսուի դորա յիշատակն ինչ որ արաւ դա:

Բեթանիան այժմ մի գիւղ է, որ գրտնուում է Երուսաղէմի արևելեան կողմում Համբարձման սարի արևելահարաւ լանջի վերայ: Այս գեղից էին Ղազար, և իւր քոյրերն Մարիամ և Մարթա և բորոս Սիմոն, որն կանխաւ արդէն բժշկուած էր Փրկչից իւր այդ ախտից: Սիմոն Փարիսեցիներից էր և երևի թէ ի նշան երախտագիտութեան հրաւիրած էր Յիսուսը ընթրիքի կամ ճաշի:

Աստուածամարդ Փրկիչն ունէր մի գերազանց և ամենաբարի յատկութիւն, որ յատուկ էր միմիայն իւր բնաւորութեան, այս է գիշեր և ցերեկ, ամեն ժամ և ամեն բոսկէ միշտ բղխում էր իրենից ոչորձո՞ւնի, գնո՞ւնի, կեանք, կենդանո՞ւնի, սրբո՞ւնի, լուսնո՞ւնի, ներսոյնո՞ւնի և այն ամեն հոգեւոր ու մարմնաւոր անոգւո՞ւնի և քարիք, որոց պէտք ունի մարդկային տկար բնութիւնն: Այդ բոլոր մարդասիրութիւնները մանաւանդ առատութեամբ և անաչառապէս զօրծ էր դնում

այն ժամանակ, երբ իրան դիմողներին մէջ գտնում էր կատարեալ հաւատք, կատարեալ զղջումն և կատարեալ փափագ: Տէրն այդ ձրի շնորհքները բնաւ չէր զլանում և զղջացեալ գողերից, աւազակներից, մարդասպաններից և ամեն տեսակ յանցաւորներից:

Մեղաւոր կիներ, որ Ղազարոսի քոյր Մարիամն էր, զգալով իւր չափազանց մեղաւորութիւնը և լսելով Փրկչի գթութեան մասին, հաւատով դիմեց Նորան, որի գլխի վերայ կոտրեց շիշը և թափեց Յիսուսի մազերին այն թանկագին նարդոսի անուշահոտ օծանելիքը և ջրի մի մասովն էլ օծեց Փրկչի ոտքերը: Մարիամ ոչինչ չասաց, ոչինչ չխօսեց, ոչինչ չխնդրեց Փրկչից: Բայց շարունակ լաց էր լինում լուռ ու մունջ, շարունակ թափում էր առատ արտասուք. շարունակ արտասուք թրջում էր Յիսուսի ոտները և շարունակ իւր երկար մազերով սրբում թրջած ոտները: Արովհետեւ Մարիամի ներսում վառուած էր խրճմտանքի խիսա կրակ, եռացեալ կաթսայի (ղազան) պէս եռում, եփում էր սաստիկ զրգջումն, քթածակներից դուս էր ածում ձննձերը (քափը) և աչքերից՝ եռման ջուրեր:

1 Նոյն ժամանակի սովորութեամբ չղջած էր հաց ուտում Յիսուս, որի ոտներն բնականաբար ետեի կողմումն էին և առանց դուրսայի:

Մարիամ մինակ շիշը չէր կտարել, այլ կոտրել էր իւր չարին հակամէտ կամքը, կտարել էր մեղաց հեռեոց իւր միտքը, վերջապէս կտարել էր չար սովորութեան շիշը: Շարունակ լաց էր լինում, արտասուօք թրջում Տիրոջ ոտները, սրբում իւր մազերով և միշտ համբուրում Նորա ոտները անդադար:

Սիմոնի տան մէջ մինակ Յիսուս չէր նըստած ճաշի կամ ընթրիքի, այլ և առաքեալներն և դուցէ ուրիշ մարդիկ և տան տէրն (և իւր գերդաստանն և Ղազարն): Հետեւելով աւետարանիչների դրածոներին, զխաւորապէս նշմարուում են այդ ամեն անձանց մէջ երեւածակ կիրք—որք են մեղքից քաւելու ճրգնածամ Մարիամի կողմից, խորին ցաւ մատնիչ Յուդայի կողմից և սաստիկ գայթակղութիւն տան տիրոջ Սիմոնի կողմից: Որովհետեւ Մարիամ հաւատում էր՝ որ Յիսուս կարող էր իբրև Աստուած ներել և ջնջել իւր անթիւ մեղքերը՝ տեսնելով իւր կատարեալ զղջման արտասուքները: Մասնիչն չափազանց ցաւ զգաց որ զրկուեցաւ անուշահոտ ջրի փողբից. քանզի աւետարանիչն ասում է. «Այն աշակերտներից մին—Յուդա Իսկարիովտացին, որ մատնելու էր զնա (Յիսուս) ասում է. «Ի՞նչու համար այդ իւրը չճախուեցաւ երեք հարիւր դենարի և տրուեցաւ աղքատներին:

Այս ասաց Յուդան, ոչ թէ աղքատներին համար էր իւր հոգն, այլ որովհետեւ գող էր և ինքն էր պահում Առաքելոց գանձանակի դրամարկը» (Յով. ԺԲ. 4—6): Աղքատներին խնամք տանին պարտաւորութիւն է անշուշտ: Յիսուս պատասխանում է Յուդային. «Թող տուէք դորան (այդ կնոջ), ի՞նչու էք վըշտացնում (դորա սիրտը) դա մի բարի գործ գործեց իմ վերայ: Աղքատները ամեն ժամանակ ունիք ձեզ հետ, երբ կամենաք, կարող էք բարիքներ անել նոցա. բայց զիս ամեն ժամանակ չունիք ձեզ հետ: Այդ կինն (Մարիամ) ինչ որ ունէր արաւ. առաջուց խնկեց իմ մարմինը ի նշան պատանաց . . . ամեն տեղ կը խօսուի այդ կինը յիշատակելու համար» (Մարկ. ԺԳ. 6—9):

Տան տէր Սիմոնն սաստիկ գայթակղուած էր ¹ Քրիստոսի վերայ, այս պատճառաւ ասում էր իւր մտքում. «Սա (Քրիստոս) թէ մարգարէ մէկն էր, ուրեմն զիտէր թէ ո՞վ և ինչպիսի կին մտնեում է իրան (Յիսուսին): Փրկիչն իսկոյն իմանալով նորա մտից անցածը՝ ասում է. «Սիմոն . . . տեսնում ես այս կինը, մտայ քո տունն, ոտքերս չլուացիր. իսկ այս կինն իւր արտասուքներով թրջեց

¹ Թերևս և ուրիշ Փարիսեցիներ ևս:

իմ ոտները և սրբեց իւր մազերովն: Կու-
 չհամբուրեցիր զիսսաչգաղարեց ոտքերս համ-
 բուրելուց մտած բուպէիցս ցարդ: Իւզով չօ-
 ծեցիր իմ գլուխը. սա օծեց անուշահոտ իւ-
 ղով¹: Վասն որոյ ասում եմ քեզ. «Թողուած
 լինին այս կնոջ շատ մեղքերն: Ապա խօսքը
 Մարիամին ուզողով ասում է. «Թողեալ լի-
 ցին քեզ մեղք քո . . . հաւասա քո կեցուցին
 զքեզ, երթ ի խաղաղութիւն» (Ղուկ. Է.
 40—50):

Այս ի՞նչպէս հասկացնեմ ձեզ, սիրելի
 եզրայրներ և քոյրեր և սիրելի զաւակներ.
 Փրկիչն միշտ ասում էր համարեա՛ թէ. «Բը-
 ժեշէն հարկաւոր է հիւանդաց համար և ո՛չ թէ
 առողջների համար». «Ես եկած եմ մեղա-
 ւորաց համար և ոչ թէ արդարոց»: Այս
 պատճառաւ էլ միշտ շրջում էր ոտքով քա-
 ղաքից քաղաք, զիւզից զիւզ, աւանից աւան
 և շինից շէն, բժշկում հոգւով և մարմնով
 հիւանդները, ցաւազարները՝ աչօք և մտօք
 կոյրերը: Բայց ի՞նչ անես, չարն ու բարին,
 որոմն ու ցորենն միասին են աճում: Ի՞նչ
 անես, որ չեն պակասում մարդկութեան մի-
 ջից մասնիչ Յուդայի նման մարդիկ, որք միշտ

¹ Սովորութիւն էր, մաքուր լուանում էին
 եկած հիւրի ոտները, օծում՝ գլուխը և համբուր-
 ուում նորա հետ:

մտածում են միմիայն իւրեանց նիւթականի
 մասին. և Սիմոնի և Փարիսեացոց նման մար-
 դիկ, որոց աչքերի և մտքերի տեսութիւնն
 միայն տեսնում են արտաքինները: Փրկիչն, որ
 միշտ նայում էր մարդոց սրբին, հասարակն և
 փափազին, տեսաւ Մարիամի կոտրած սիրտը.
 կարդաց նորա մէջ ճշմարիտ զղջումը, հաւատ-
 քի մեծութիւնը, մեղքից զղուումը, արդա-
 բանալու փափազը, իսկոյն իբրև Աստուած
 ներեց նորա շատ մեղքերը, բժշկեց նորա
 վիրաւոր հոգին, կոտրած սիրտը, տանջուած
 միտքը և արդարացնելով ճանապարհ դրաւ:
 Քանի քանի մեղաւոր կանայք և մարդիկ
 Մարիամի պէս ի բոլոր սրտէ զղջալով՝ մի
 բուպէում արդարացան իսկոյն և եթ: Այս-
 պիսի ոմն էր շնութեան վերայ բռնուած
 կի՛նն (Յով. Ը, 3—11), Զաքէոս (Ղուկ. ԺԹ.
 2—10), անդամալոյճն (Մար. Բ. 10—11),
 աջակողմեան աւաղակն (Ղուկ. ԻԳ. 11—13),
 Պետրոս և Պօղոս առաքեալներն, (Մատ.
 ԻԶ. 75. Մար. ԺԳ. 72. Ղուկ. ԻԲ. 61—
 62) և շն. և շն:

Մի ճգնաւոր շատ աղաչում, թախան-
 ձում է որ Աստուած ցոյց տար իրան ամե-
 նից Բեղաւոր և արդար մարդը: Աստուծոյ հը-
 բեշտակն մի առաւօտ ճգնաւորին ցոյց է տա-
 լիս մի մարդ, որ իւր փոքրիկ որդու հետ

գնում էր անդ և ասում է. «Այս մարդն է աշխարհիս ամենից մեղացին» և նոյն երեկոյին անդից զարձող մի և նոյն մարդը ցոյց տալով ասում է. «Սա է աշխարհիս ամենաարդար մարդն»: ձգնաւորի թախանձանքից ստիպեալ խոստովանում է մեղացի — արդար մարդն այսպէս. «Առաւօտեան անդն գնալիս երեխան տեսաւ մի խիստ մեծ աւազակոյս և ինձ ասաց. «Հայր, արդեօք այս աւազից շատ բան կը լինի»: — Պատասխանեցի. «Այո՛, որդիս» իմ մեղքն աւելի շատ է այդ աւազից»: Երախանս չկարողանալով զսպել զինքը, սկսաւ լալ իմ մեղաց շատութեան համար, երկար լացի և ես: Ահա այս է ամենն»:

Այժմ, Հայոց հայրեր և մայրեր, եղբայրներ և քոյրեր, տեսաք թէ որքան զօրաւոր է արդարութիւն, տեսաք թէ արդարութիւն ինչպէս շարժում է Աստուծոյ բարկութիւնը դէպի քաղցրութիւն, պատիժը դէպի ներումն մեղաց, և միանգամայն վերանորոգում է մեղաւորը դէպի արդարութիւն: Ուրեմն ամենքս էլ ի բոլոր սրտէ զզջանք մեր մեղքերը, և աշխատենք առանց ժամանակ կորուսանելու ձեռք բերել մեր հոգու, մտքի, զգացմանց և սրտի վերանորոգութիւնը՝ շնորհիւ մարդասէր Փրկիչ և վերանորոգիչ Յիսուս Քրիստոսի, որում փառք յաւիտեանս, ամէն:

ՔԱՐԱՋ ԺԵ.

«Ո՛րքա՛ր զընծշտակս իւր հոգիս և զպաշտօնեայն իւր բոց հոյ» (Եբբ. Ա. 7):

Կարևոր համարուեցաւ տալ մի դադար և Հրեշտակաց մասին: Որքան դժուարին է աչքով շտեսած աւարկայի մասին խօսել կամ ճառել, ինչպէս ասում է Սողոմոն իմաստունն. «Հազիւ թէ տեսնում ենք երկրաւոր իրերը և աշխատութեամբ ենք կարողանում զտնել մեր օաքերի տակ եղածները, իսկ ինչ որ երկնքումն է, ո՛վ կարող է քննել.» (Իմաս. թ. 16—17) Այսու ամենայնիւ հարկ համարուեցաւ հաւաքել ու Գրքից պէտք եղածը և դասաւորել այս անդ յօդուա Հայ սիրելի ժողովրդականաց և հետաքրքիր կարգացողաց:

Աստուածութիւնն հրեշտակները ձեռքով ստեղծած չէ մարդոց նման, այլ ստեղծած է խօսքով ոչնչից. Ասաց և եղին. հրամայեաց և հաստատեցան» (Սաղ. 1. 9. Նեէմ. թ. 6. Կող. Ա. 16):

Հրեշտակներն ստեղծուած են Աստուածութիւնից ինչպէս լուսից լոյս և հրեղէն կրա-

կից հրեղէն կրակ՝ անմարմին հոգիներ. Ո՞ր բար զհրեշտակս իւր հոգիս և զպաշտօնեայս իւր ի հուր կիզելոյ՝ «Որ յանեկց ստեղծեր զպաշտօնեայս քո ի հուր կիզելոյ, հուրդ անեղական» (Շարակ. ձԲ):

Մի քանի աստուածաբաններ ի կարծիքն այն է թէ մարդից առաջ ստեղծուած են Հրեշտակներն: Կարծիքներն հիմնուած են Յովբայ (ԱԸ. 7) սոյն խօսքի վերայ. «Յորժամ եղեն աստեղք ծերք, ամենայն Հրեշտակք աստեղաց օրհնեցին զիս մեծաձայն և ամենայն հրեշտակք իմ գովեցին զիս»:

Հրեշտակներն երկու տեսակ են — Բարի հրեշտակներ և չար հրեշտակներ: Նորա են Բարի հրեշտակներն, որք իմանալով իւրեանց ազատութեան յարգը՝ հաւատարիմ մնացին իւրեանց Արարչի ծառայութեան մէջ, վասն որոյ կոչեցան որդիք Աստուծոյ, որդիք լուսոյ, անբարեի էկեղեցի, սպասարար Աստուծոյ, պարգաճարար, զեպարար և հոգեղեն եակներ, օրհնարար նոզ ամենասուրբ երրորդութեան, կամակատար կամաց Աստուծոյ և անդադար փառարանող իւրեանց Ստեղծողը և հրեշտակաց գեղարարութիւն:

Չար հրեշտակներն նորա են, որք չարաչար գործածելով իւրեանց ազատութիւնը, ազատ կամօք հոգարտացան, ապստամբեցին Աստուծոյ դէմ, վար թափուեցան երկնքից՝

վասն որոյ կոչեցան որդիք գեղեցի, որդիք խաւարի, այս չար, չար, չար, և իսկ սոցա գլխաւորն կոչուում է Սատանայի, Բեկեղեքոյ, Վեղար, օյ, Բեկար, և ին:

Բարի հրեշտակներն միշտ գործում են յօգուտ մարդոց, իսկ չար հրեշտակներն՝ ի վնաս մարդոց:

Բարի հրեշտակներն անթիւ են և անհամար, որոց թիւը գիտէ միայն Ստեղծողն: «Եւ տեսայ և լսեցի շատ հրեշտակաց ձայն, որ կային Աստուծոյ Աթոռի չորս կողմերումն. . . նոցա թիւն էր բիւրք բիւրոց և հազար հազարաց» այսինքն անգիտելի հոգեղեցաց (Յայտ. Ե. 11. թ. 16. եբբ. ժ. 22—23 և Գան. Է. 10):

Ըստ վկայութեան ս. Գրոց՝ ամբողջ բարի հրեշտակներն ինն դասակարգ են — Ախար, Գերուքեք, Սերուքեք, Տերուքեք, Զարուքեք, Իշխանութիւնք, Սերուքեք, Հրեշտակապետք և Հրեշտակք: Սոցանից իւրաքանչիւր դասակարգ ունի իւր առանձին պաշտօնը, զորս անխափան կատարում են ամենայն յօժարութեամբ և սիրով:

Ա. Դասակարգն կոչուած է Ախար, որոց պաշտօնն է ծառայել Աստուածութեան ինչպէս աթոռներ, այս է Աստուածութիւնն միշտ բազմելով սոցա թիւերի վերայ՝ ինչպէս հրեղէն աթոռների վերայ՝ հանգստանում է:

«Աթոռ քո Աստուած յաւիտեանս յաւիտեանց, դաւազան ուղղութեան, դաւազան արքայութեան քո» (Սաղ. 107. 7). դասակարգիս մասին խօսելով ասում է Նզեկիել մարգարէն (Ս. 1—28) «և տեսայ (հրեշտակներ) որք ունէին չորս չորս թևեր, երկուսով ծածկում էին իւրեանց մարմինը¹⁾ և երկուսով թռչում: Սորա ունէին կերպարանք ճարդոյ, կերպարանք արեւ-ձոռ, կերպարանք եղևի և կերպարանք արծոյ, որոց թևերի վերայ նստած էր Տէրն ինչպէս ամպի վերայ, որից տարածուում էր չորս կողմերն լոյս և փայլատակում էր կրակ:»

Բ. Դասակարգի հրեշտակներն կոչուում են Բազմալէայ «էրուֆէէ» շատ աչքեր ունենալու պատճառաւ, որք փռուում են ինչպէս կրակ և փայլում ինչպէս թանկագին ակունքներ: «Քերովբէներն ունէին վեց վեց թևեր, երկու թևով ծածկում էին իւրեանց ոտքերը, երկու թևով՝ երեսները և երկու թևով թռչում էին»... «Տեսնում էի որ օդի միջով թռած գայիս էին քերովբէներն» քերովբէների վերայ կային աթոռներ և այն աթոռների վերայ նստած էր Սաղայի Աստուածն—ամենակարող Աստուածն, որ եկաւ մտաւ Տաճարն, որն լցաւ

1) Հրեշտակներն անմարմին են. հասկանալու է որ ծածկում էին իւրեանց անձր:

Աստուծոյ փառքով: Տէրն երկինքն դառնալու ժամանակ տեսայ որ իւրաքանչիւր քերովբէի մօտ կային չորս անիւ, որոց մէջ և ուրիշ չորս անիւ, որպէս թէ անիւ անւոյ մէջ, որովք արագապէս երկինք դարձաւ Տէրն» (Նզեկ. Ժ. 1—22):

«Կառք Աստուծոյ բիւրապատիկը, հազարք ուղղիչք և տէր ի նոսա» (Սաղ. 45. 18). «Ել ի քրովբէս և թռեաւ սլացաւ նա ի թևս հողմոց» (Սաղ. Ժ. 11):

Գ. Դասակարգի հրեշտակներն կոչուում են Սէրուֆէէ: Դասակարգիս պաշտօնն է միշտ գտնուել աստուածութեան աթոռի շուրջն և «բժասոսոյս»-իւմս՝ անզաղար օրհնել, գովել և փառարանել ս. Երրորդութիւնը. վասն որոյ կոչուում են «բժասոսոյս»-էրուֆէէ: «Ոգիա թաղաւորին մեռած տարին տեսայ Տէրը նստած իւր բարձր աթոռի վերայ և տունն լցաւ նորա փառքով: Սերովբէներ կային նորա շուրջը շրջապատած, ամեն մի սերովբէ ունէր վեց թև, երկուսով ծածկում էին իւրեանց երեսները, երկուսով՝ իւրեանց ոտները և երկուսով թռուցեալ: Ազազակում էին մի առ մի և ասում. Սուրբ. Սուրբ. Սուրբ. Տէր զօրութեանց, ամեն երկիր լի է նորա փառքով: Եւ այն ազազակի ձայնից բացուեցաւ դուռնն և տունն լցաւ ծիփով: Եւ ասում եմ. վա՛ ինձ,

ես մեղաւոր մարդ եմ, ինչպէս մնացել եմ
 զարմացած, որովհետեւ ես մարդ եմ և ունիմ
 պիղծ շրթունքներ և բնական եմ պղծաշուքի
 ժողովրդեան մէջ և իմ աչքով տեսայ զօրու-
 թեանց տէրը: Ուղարկուեցաւ ինձ մօտ այն
 սերովբէներից մին, որ իւր ձեռքում ունէր
 կայծակը, որը ունելիով (մաշա) բռնած այն
 սեղանից՝ բերաւ մօտեցուց իմ բերանին և
 ասում է. «ահաւարիկ մօտեցաւ այդ քո շրթ-
 թունքներին, կը հանէ քո անօրէնութիւնները
 և կը հեռացնէ քեզից քո մեղքերը» (Ես. 2.
 1—9):

- Գ. Դասակարգն կոչուած է Տէրո-Ւի-ն+.
- Ե. » » Զօրո-Ւի-ն+.
- Զ. » » Իշխանո-Ւի-ն+:

Սոցա պաշտօնն է անդադար օրհնել, գովել և
 փառաւորել Աստուածութիւնը: Պօղոս սրբա-
 զան առաքեալն ասում է. Յիսուս Քրիստոսով
 «հաստատեցաւ ամենայն . . . եթէ աթոռք, եթէ
 տէրութիւնք, եթէ պետութիւնք, եթէ իշխա-
 նութիւնք . . .» (Կող. Ա. 16. Եփես. Ա. 21.
 Ա. Պետ. Գ. 22):

Է. Դասակարգն կոչուած է Պէտրո-Ւի-ն+:
 Յիսուս Քրիստոսի համբարձման ժամանակ այս
 դասակարգի հրեշտակներն ազդարարում էին
 իշխանաց դասակարգին, որ ճանապարհ բաց
 անէին Յիսուսի համար՝ ասելով. «Համբարձէք

իշխանք զգրունս ձեր ի վեր, համբարձցին
 դրունք յաւիտենից և մացէ թագաւոր փա-
 ռաց:» Իշխանաց դասակարգն զարմացած հարց-
 նում է Պետութեանց դասակարգին Քրիստոսի
 մասին. «Ո՞վ է սա թագաւոր փառաց, տէր
 հօր զօրութեամբ իւրով, տէր կարող ի պա-
 տերազմի:» Իշխանաց դասակարգն պատասխա-
 նում է. «սա ինքն է թագաւոր փառաց»
 (Սաղ. ԻԳ. 8—10): Եսայի մարգարէի Կ՛Ի.
 զլիւի համար 1—6 երևում է որ Յիսուս
 Քրիստոս ինքն է պատասխանում Իշխանաց
 դասակարգին ասելով. «Հնձան հարի միայն . . .
 կոխեցի զնոսա սրամտութեամբ և ճմլեցի զնոսա
 բարկութեամբ և իջուցի յերկիր և զամենայն
 հանդերձս իմ թաթաւեցի:» Բարձր դասա-
 կարգի հրեշտակներն տեղեկութիւն չունէին
 որ Աստուծոյ միածին որդին երկնքից երկիր
 իջած է. չգիտէին թէ մարմին առած, խաչուած,
 թաղուած, յարութիւն առած և երկինքն է
 համբառնում: Բացի սոցանից մինչև այդ ժա-
 մանակ փակուած էր երկինք և ոչ մի հողեղէն
 տակաւին մամնով և յաղթական փառքով չէր
 մտած երկինք, մանաւանդ շրջապատուած
 անթիւ հրեշտակներով: Այս պատճառաւ զար-
 մացած հարցնում է իշխանաց դասակարգն
 Յիսուսի յաղթական երկինք մտնելու մասին,
 «ու ո՞վ է փառաց Թագաւորը մե՞ն գիտէնք, որ

եւսմանը ի վերայ Բաղձա՞ն է երկնո՞ւմ: Պատաս-
խանում է պետութեանց դասակարգն թէ սա-
փ է նոյն փառայ խաղա՞որն է: որ մարդանա-
լով յաղթեց մեղաց, ինքնագոր իշխանութեամբ
աւերեց դժոխքը, ազատեց բանդարկեալ հոգի-
ները. ջախջախեց սատանայի գլուխը և ահա
դարձեալ գնում է բազմելու իւր աթոռների
վերայ՝ ամեն կողմից յաղթական փառքով:

Ը. Հրեշտակապետաց դասակարգորի գլխա-
ւորներն են Գարբիէլ և Միքայէլ հրեշտակա-
պետներն: Ինչպէս ս. գրքից երևում է, Գար-
բիէլ հրեշտակապետն Աստուծոց ուղարկուում
է աւետելու — աչքալոյս տալու — մարդկու-
թեան մեծ շնորհքներ, որպիսին է Յովհան-
նէս Մկրտչի և Քրիստոսի ծննդեան աւետի-
ստ ումանց Գարբիէլեան դասակարգն էր, որ
բարձրագոյ փողերով ազգարարում էր Խորա-
յիլի ժողովրդեան Աստուծոյ ներկայութիւնը
Սինա սարի վերայ, ահեղագոյ փողերով աւե-
տելու է և զատաստանի օրում՝ Յիսուս Քրիս-
տոսի երկրորդ գալուստը և հասարակաց յա-
րութիւնը, «վերնական զօրացն պեա փողե
զբարբառ աւետարեր, արի՛ք մեռեալք որք
յԱզամայ, քանզի ահա եկն փեսայ:»

Իսկ Միքայէլ հրեշտակապետն իւր զօրքով
պատերազմած է և պատերազմում է սատա-
նայական չար զօրաց հետ և միշտ յաղթած

Սաղայէլեան գնդին՝ ինչպէս վկայում է ս. գիր-
քն, «Եւ եղաւ պատերազմ երկնքում. Միքա-
յէլ իւր ամեն հրեշտակներով միասին կռուում
էր վիշապին (Սաղայէլին) հետ: Վիշապն էլ
կռուում էր իւր բոլոր զօրքով (սատանանե-
րով). բայց յաղթուեցաւ (Միքայէլեան զօր-
քից) և երկնքից երկիր կործանեցաւ առաջին
մեծ վիշապօձն, որ կոչուում է բէեզլբեռուզ և
սատանայ» (Յայտ. Ժ. 7—9. Գան. Ժ. 5—21):
«Եւ զհրեշտական (սատանաները) որ ոչ պա-
հեցին զիւրեանց իշխանութիւնն, այլ թողին
իւրեանց բնակութիւնն, ի դատաստանս մեծի.
աւուրն՝ մշտնջենաւոր կապանօք պահեաց ի
խաւարի» (Յուդա 6):

Թ. Հրեշտակաց դասակարգութիւնն, որ
աւելի մօտ են մեզ հողեղինացս: Այս դասա-
կարգի հրեշտակներից էին Աբրահամ նահա-
պետի հիւր եկողներն, Սողոմ և Գոմոր կոր-
ծանող և Ղովորը իւր գերդաստանով ազա-
տողներն, Իսահակի փոխարէն խոյը—զոհի
ոչխարը—Աբրահամին ցոյց տուողն, Յակովբ
նահապետին դիմաւորողներն (Մնն. Լ. 1—2),
Սամանի և Քրիստոսի ծնունդները աւետող-
ներն, «փառք ի բարձունս» երգողներն, Քրիս-
տոսի յարութիւնը և համբարձումը քարս-
զողներն և ին. և ին:

Այս դասակարգից են այն ամեն հրեշ-

տակներն) որք Աստուծոյ կողմից յուղարկուում են ամեն մկրտուած քրիստոնեայ հաւատացելոց հոգիները պահպանելու համար. «Ո՛չ ապաքէն (հրեշտակք) հոգիք են հարկաւորք, որք առաքինի սպասաւորութիւն վասն այնոցիկ, որք ժառանգելոց են զփրկութիւնն» (Եբբ. Ա. 14. Գ. Թադ. ԺԹ. 5—7): «Բանակք տեսուն շուրջ են զերկիղանովք իւրովք» (Սաղ. 1. Գ. 8. Ծնն. 1. Բ. 1—2):

Ճշմարիտ աստուածապաշտներն յանձնարարուած են հրեշտակացս խնամոց պահպանութեան. երբ մենք վշտացնում ենք մեկզմէկ, մեր պահապան հրեշտակներն դանդաւորում են չոր Աստուծոյ. «Չգոյշ լերուք, մի՛ արհամարհեցէք զմի ոք ի փոքրկանցս յայսցանէ, ասեմ ձեզ զի հրեշտակք նոցա յերկինս հանապազ տեսանեն զերեսս չոր իմոյ որ յերկինս է» (Մատ. ԺԸ. 10):

Իւրաքանչիւր զղջացող և ապաշխարող մեղաւորի համար մեծապէս կուրախանան հրեշտակներն երկնքում. «Ամէն ասեմ ձեզ. զի այսպէս է ուրախութիւն յերկինս վասն միոյ մեղաւորի՝ որ ապաշխարիցէ՝ քան վասն իննսուն և ինն արդարոց՝ որոց չիցէ պիտոյ ապաշխարութիւն» (Ղուկ. ԺԵ. 1 և 10, և 17—32):

Մարդոց համար երկնքում միշտ աղօթք են անում հրեշտակներն. «Եւ հրեշտակք ի

քարձունս աղաղակեն և ասեն. ողորմեա՛ս, Գուստեղծեր, մի՛ կորուսաներ:»

Իւրաքանչիւր պահապան հրեշտակ իւր պահպանած մարդն մեռնելուց յետոյ՝ առնում է նորա հոգին և տանում երկինք. «Եղև մեռանել աղքատին (Ղազարոսին) և տանել հրեշտակացն զնա ի գոգն Աբրահամու» (ԺՁ. 22). «Եւ հնձուքն հրեշտակք են» (Մատ. ԺԳ. 39):

Որովհետև հրեշտակներն այսչափ խնամք ունին մեզ վերայ, վասն որոյ եկեղեցին սահմանած է ամեն տարի մի օր, որի մէջ կատարում ենք «սրբոց Հրեշտակապետացն Գարրիէլի և Միքայէլի և ամենայն երկնային զօրաց» յիշատակութիւնը՝ երախտագէտ զգացմամբ:

Այժմ ի բոլոր սրաէ շնորհակալ լինինք Տէրից, որ իւր անհուն մարդասիրութեամբ մեր վերայ կարգած է պահապան հրեշտակներ. մեզ նման մեղաւոր և անառակ մարդիկը յանձնած է նոցա խնամոց և արթուն հսկողութեանց:

Հեղու-Բեան և Խոնարհո-Բեան օրինակ առնենք մեզ համար Աթոռոց դասակարգը, որպէս զի նոցա թուերի վերայ հանգստացող Աստուածութիւնն հանգստանայ և մեր սրտերում. «Ես յո՛ հանգեայց, եթէ ոչ ի՛հ հեզս և ի խոնարհս»: «Ես և Հայր իմ առնա եկեացուք և օթեանս

առ նմա արասցուք:» Քերովբէից և Սերովբէից դասակարգերի նման չհեռանանք Աստուածութեան մօտից, այլ սուրբ սրտով և սրբասաց օրհներգութեամբ անդադար օրհները, գովենք և փառաբանենք խորին երախտագիտութեամբ Հայրը, Արդին և Ս. Հոգին: Տէրութեանց, Զօրութեանց, Իշխանութեանց և Պետութեանց զնդերի հեա խառնենք մեր մաղթանքները և գովութիւնները և բարձրացնենք առ Աստուած. Միքայէլեան դասակարգի նման միշտ պատերազմենք մոլութեանց և մեղաց հեա և սատանայական գործոց հեա և Աստուծով յաղթող հանդիսանանք ասելով, «եղիցին կամք Քո որ պէս յերկինս և յերկրի» ամէն:

ՔԱՐԱՅ ԺԶ.

«Իմաստուն կանայք շինեցին տունս, իսկ անզգամքն ձեռք իւրեանց կորժանեցին» (Առ. ԺԳ. 1):

Մարդկութիւնն կազմուած է գերդաստաններից. կրթութեան բովն է ընտանիքն, գերդաստանի բովի մէջ են հայրուում, զբաւում, կռանում, դարբնում, դաստիարակում արական և իգական մանկտին և լինում օգրտակար կամ զնստակար անդամ գերդաստանի, ազգի և Մարդկութեան:

Բաժանուած են տան գործերն, մարդոյ բաժինն է աշտարակն և նիւթական (կամ անդաւինն) գործերն, իսկ կնոջ բաժինն է ներքին, Բարոյական և օրնային գործերն: Մարդն համարուում է տան թագաւորն, իսկ կինն՝ տան թագուհին: Արքան բարձր է հոգին մարմնից, այնքան էլ դժուարին է հոգու դաստիարակութիւնն մարմնոյ դաստիարակութիւնից: Եթէ օգտակար է մարմնոյ առողջութիւնն և կըրթութիւնն, ուրեմն ամենաօգտակար է հոգու առողջութիւնն, կրթութիւնն և արհեստութիւնն, ինչպէս վիպտում է Պօղոս ս. առաքեալն ասելով. «Զի մարմնոյ կրթութիւնն առ սակաւ ինչ օգտակար է, իսկ աստուածպաշտութիւն առ ամենայն ինչ օգտակար է, և զաւետիս կենաց ունի զարդիս և զհանդերձելոցն» (Ա. Տիմ. Գ. 8):

Աշխարհիս ամենամեծ ուսումնարանն և ազդու կրթարանն է Մայրենի գիրն, և ամենաերեւելի դաստիարակներն են մայրերն: Հոգիների կրթութեան գործն յանձնուած է մայրերին նոյն իսկ բնութիւնից: Ընտանեկան շրջանում մանուկներն ծնած օրից իւրեանց աչքեոո բացածին պէս՝ նախ տեսնում են իւրեանց մայրերը և ծանօթանում նոցա հեա: Մի քանի տարի՝ գիշեր և ցերեկ ապրելով ծնողաց գրկում հեազհեաէ մեծանում

են և սովորում թոթովել մայրենի լեզուն:

Մանկանց միտքն նման է լուսանկարչական գործիքի, իսկոյն նկարուում են նոցա փափուկ մտաց մէջ ամեն առարկայ, ամեն բարի և չար գործերի տիպերն, ծնողաց և մերձաւորաց նիստ ու կացն, խօսակցութիւնների ու աղօթքների, օրհնութիւնների ու անէծքների, վերջապէս թէ՛ լաւ և թէ՛ վար գործերի տպաւորութիւններն նոյնութեամբ իսկոյն նկարուում են մանկանց մտքերի և ուղեղների վերայ: Այս տպաւորութիւններն՝ թէ՛ լաւ լինին և թէ՛ վար, թէ՛ օգտակար լինին և թէ՛ վնասակար՝ միայն մահուամբ կը հեռանան մարդից և կնոջից:

Ինչպէս մարդկութիւնն, նոյնպէս և ամբողջ ազգերն կրթուում են մայրական բովի մէջ, այս տեղ ընտանեաց ծոցում — կրթուում և պատրաստուում են նաև ազգերի հոգևոր և մարմնաւոր առաջնորդներն և հասակաբերներն և կրթեալ ժողովուրդ: Լաւ կրթութիւն ստացածներն ոչ միայն լաւ և օրինակելի հայրեր և մայրեր կը լինին, այլ և ողջախոհ և բարոյական առաջնորդներ, միշտ դէպի բարին և օգտակարն տանող կառավարիչներ և ղեկավարներ, հասարակութեան ընտիր և անտեսազէտ հայրեր և մայրեր և ազգի ու մարդկութեան պարծանք: Ահա սորա համար է ա-

սում Սողոմոն. «Ի՞նչպիսիք են ինչպէս քան զանապառնիք»: Ընդհակառակն անզգուշ, անբարոյական և անառակ ընտանեաց ծոցում կրթուում են և պատրաստուում ազգերի համար անբարոյական հասարակութիւն, անասի և անարեւոյտի հայրեր և մայրեր, անբարոյական և անազնի առաջնորդներ, դէպի կորսուած անդամներն տանող կառավարիչներ, ղեկավարներ, իշխաններ, հասարակութեան համար որբեր և ցեցեր, եկեղեցեաց համար՝ հասարակաց և գայլազգեստ ժողովուրդ, և դժոխքի համար էլ շատ զաւակներ: Ահա սորա համար է ասում Սողոմոն. «Իսկ անդէս (կանայն) իբրեանց յետո՛վ կործանեցին իբրեանց և ազգին քաները»:

Մանուկները փոքր ինչ մեծանալուց յետոյ՝ հարուստ ծնողներն յանձնում են զաստիարակ կանանց կամ օրիորդաց, մանաւանդ օտարազգի կանանց և օրիորդաց: Այսպիսի օտարազգի դաստիարակներն, որ կոչուում են կոնսուլանտայ և ընդհանրապէս ծառայում են քաղաքներում, ամենեին օգտակար չեն հայ երախաներին, այլ բոլորովին վնասակար և ազգակործան: Այդպիսի օտարազգի դաստիարակներն առաջնորդում են հայ երախաներին դէպի ապագայ կործանում: Այս սորա տանում են մեր երախաները դէպի հասարակ, եկեղեցւոյ, դասանութեան, լեզուի և բա-

բոյականութեան կործանումն. սր ունիցի ական-
ջը լսելոյ, չուցել:

Երբ հասնում են երախայք ուսման հա-
սակին, այդ մատաղերամ մանկտին ամենեկին
յանձնելու չէ արբեցող, անբարոյական, բարկա-
ցող, ծեծող և խնամհասան վարժապետի և վար-
ժուհու, այլ յանձնելու է ազնիւ, բարոյական,
հեզ, համեստ և խոնարհ ուսուցիչների և ու-
սուցչուհիների, որպէս զի ապագայում լինին
լաւ հայրեր և մայրեր:

Մտողներն զգուշանալու են որ իւրեանց
որդիքն և հարսներն և օրիորդներն չընկե-
րանան անբարոյական անձանց և ընտանեաց
հետ:

Հայոց մայրեր, կաղօթեմ որ ձեր ցանաճ
բարոյական սերմերն՝ ձեր զաւակաց փա-
փուկ սրտերի անդաստաններում՝ մանկացեալ
Յիսուս Քրիստոս աճեցնէ, պտղաբեր անէ ա-
ռանց որոմանց և ձեր որդիքը, հարսները և
օրիորդները բարի յիշատակ անէ ի մխիթա-
րութիւն ծնողաց, յանդամակցութիւն Հայ
ժողովրդեան և ի պարծանս Հայաստանեայց
Ս. Եկեղեցու, ամէն:

